



ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ  
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ  
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

Διπλωματική Εργασία

**ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ  
ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ**

**ΕΚΑΒΗ Ε. ΔΑΜΑΣΚΗΝΙΔΟΥ**

Επιβλέπων : Καθηγητής Χρήστος Ι. Νεγκάκης

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του μεταπτυχιακού διπλώματος στην  
Εφαρμοσμένη Λογιστική και Ελεγκτική

Οκτώβριος 2014

*αφιερώνεται στους γονείς  
και τον αδερφό μου*

# Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	iv
Περίληψη	v
Λίστα Πινάκων	vi
<b>1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 – ΕΙΣΑΓΩΓΗ</b>	<b>1</b>
1.1 Εισαγωγή	1
1.2 Ορισμός της Ελεγκτικής – Ελεγκτικές Εταιρείες	1
1.3 Η Αναγκαιότητα του Εξωτερικού Ελέγχου	2
1.4 Σκοπός της Εργασίας – Εμπειρικά Ερωτήματα	3
1.5 Δομή	4
<b>2. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 – ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ</b>	<b>5</b>
2.1 Εισαγωγή	5
2.2 Επαγγελματική Δεοντολογία - Ανεξαρτησία	5
2.3 Παροχή Μη-Ελεγκτικών Υπηρεσιών	7
2.4 Ανεξαρτησία του Εξωτερικού Ελεγκτή και Αμοιβή Μη-Ελεγκτικών Υπηρεσιών	9
2.5 Αμοιβή Μη-Ελεγκτικών Υπηρεσιών και Αμοιβή Εξωτερικού Ελέγχου	14
2.6 Αποτελεσματικότητα – Ποιότητα Ελέγχου	15
2.7 Αποτελεσματικότητα Ελέγχου και Αποφάσεις Επενδυτών	18
2.8 Εξωτερικός Έλεγχος του Συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου	19
2.9 Συμπεράσματα	22
<b>3. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 – ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ</b>	<b>23</b>
3.1 Εισαγωγή	23
3.2 Αρμόδια Όργανα	23
3.3 Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου	27
3.4 Διεθνές Πρότυπο Διασφάλισης Ποιότητας – 1	29
3.5 Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 200	30
3.6 Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 220	31

3.7 Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 240	32
3.8 Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 610	35
3.9 Sarbanes-Oxley Act	39
<b>4. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ</b>	<b>44</b>
4.1 Εισαγωγή	44
4.2 Ερευνητικές Υποθέσεις	44
4.3 Μεθοδολογική Προσέγγιση	45
4.4 Δείγμα – Γενικά Χαρακτηριστικά	47
4.5 Ανάλυση Εμπειρικών Αποτελεσμάτων	49
<b>5. ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ</b>	<b>52</b>
5.1 Εισαγωγή	52
5.2 Συμπεράσματα	52
5.3 Περιορισμοί και Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα	53
<b>Βιβλιογραφία</b>	<b>55</b>
Ελληνική	55
Διεθνής	56
Ηλεκτρονικές Πηγές	65

## Ευχαριστίες

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες προς όλους εκείνους που συνέβαλαν στην επιτυχή ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Πρώτο, τον επιβλέποντα Καθηγητή κ. Χρήστο Ι. Νεγκάκη για τη στήριξη, την υπομονή και την καθοδήγησή του, καθώς και για τις υποδείξεις, κριτικές παρατηρήσεις και διορθώσεις σε όλη τη διάρκεια της συγγραφής της διπλωματικής εργασίας.

Δεύτερο, τον κ. Λαδά Ανέστη για την πολύτιμη βοήθεια του στην πορεία της έρευνάς μου, το χρόνο του και τις κριτικές παρατηρήσεις και σχόλια κατά τη συγγραφή της διπλωματικής.

Τέλος, την οικογένειά μου και τους φίλους μου για την ηθική και οικονομική υποστήριξη σε όλα τα χρόνια των σπουδών μου.

## Περίληψη

Η λειτουργία του ελεγκτικού επαγγέλματος βασίζεται στην ανεξαρτησία των ελεγκτών, οι οποίοι με τη διενέργεια του ελέγχου υπογράφουν την αξιοπιστία των δημοσιευμένων χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Ωστόσο, η ανεξαρτησία των ελεγκτών δύναται να επηρεαστεί από την παροχή υψηλά αμειβόμενων μη ελεγκτικών υπηρεσιών. Η ύπαρξη ανταγωνισμού και η προσπάθεια για υψηλότερα κέρδη παραγκωνίζουν την ουσιαστική λειτουργία του ελέγχου περιορίζοντας την εμπιστοσύνη των επενδυτών στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Στην παρούσα εργασία γίνεται προσπάθεια εξέτασης της αποτελεσματικότητας του ελέγχου μέσω του τρόπου αντιμετώπισης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων από τους επενδυτές. Τα συμπεράσματα δείχνουν ότι η αρνητική σχέση ανάμεσα στη χρηματιστηριακή απόδοση και τη μεταβλητή που αντιπροσωπεύει την ανεξαρτησία του ελεγκτή μειώνεται, όταν ο έλεγχος διενεργείται από μεγάλη ελεγκτική εταιρεία.

## Λίστα Πινάκων

<b>Πίνακας 4.1:</b>	Περιγραφικά Στατιστικά Δείγματος	48
<b>Πίνακας 4.2:</b>	Μήτρα Συσχετίσεων	48
<b>Πίνακας 4.3:</b>	Αποτελέσματα της εκτίμησης του υποδείγματος Easton & Harris (1991)	49
<b>Πίνακας 4.4:</b>	Αποτελέσματα της εκτίμησης του υποδείγματος	50

# ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

### 1.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται η εισαγωγή στο θέμα της διπλωματικής εργασίας. Στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας επιχειρείται εξέταση του ορισμού της Ελεγκτικής και σύντομη αναφορά του ρόλου των ελεγκτικών εταιρειών, καθώς και της αναγκαιότητας του εξωτερικού ελέγχου. Ακόμη, αναλύονται τα ερευνητικά ερωτήματα που θα εξεταστούν και ο σκοπός της εργασίας.

### 1.2 Ορισμός της Ελεγκτικής – Ελεγκτικές εταιρείες

Ένας από τους σημαντικότερους κλάδους της λογιστικής επιστήμης είναι η Ελεγκτική. Το πεδίο δράσης της είναι η διατύπωση αρχών και κανόνων με σκοπό την ομαλή διεξαγωγή οικονομικών ελέγχων. Αντικείμενό της συνιστά ο έλεγχος των διαδικασιών και των μεθόδων που εφαρμόστηκαν από την επιχείρηση κατά τη διάρκεια του διαχειριστικού έτους και διενεργείται από πρόσωπα ανεξάρτητα προς την οικονομική μονάδα, τους ορκωτούς ελεγκτές-λογιστές. Ο έλεγχος και η επιβεβαίωση της αξιοπιστίας των δημοσιευμένων οικονομικών στοιχείων διενεργείται στα πλαίσια του νόμου περί ανωνύμων εταιρειών και των γενικά παραδεκτών αρχών και προτύπων (Νεγκάκης & Ταχυνάκης, 2013).

Η Ελεγκτική έχει οριστεί ευρέως ως μία συστηματική διαδικασία αντικειμενικής συλλογής και εκτίμησης τεκμηρίων σχετικών με τους ισχυρισμούς για οικονομικές ενέργειες και γεγονότα, με σκοπό την εξακρίβωση του βαθμού ανταπόκρισης ανάμεσα σε αυτούς τους ισχυρισμούς και σε καθιερωμένα κριτήρια και στην ανακοίνωση των αποτελεσμάτων στους ενδιαφερόμενους χρήστες (Taylor & Glezen, 1991).

Βασικός φορέας παροχής ελεγκτικών υπηρεσιών είναι οι ελεγκτικές εταιρείες. Οι εταιρείες αυτές μπορεί να καταταγούν με βάση το μέγεθός τους. Πριν τις συγχωνεύσεις της δεκαετίας του 1990 και πριν το σκάνδαλο της Arthur Andersen υπήρχαν οχτώ μεγάλες ελεγκτικές εταιρείες οι οποίες αναφέρονταν ως Big 8. Σήμερα



υπάρχουν τέσσερις, γνωστές με το όνομα Big 4, οι οποίες είναι οι Deloitte, Ernst & Young, KPMG και PricewaterhouseCoopers.

Όπως έχει συζητηθεί σε παλαιότερη βιβλιογραφία (DeAngelo 1981, Palmrose 1988) η ποιότητα ενός ελέγχου δεν αποτελεί ευρέως γνωστή πληροφορία και δεν μπορεί να παρατηρηθεί άμεσα από έναν εξωτερικό χρήστη των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Συνεπώς, οι χρήστες αποδίδουν την ποιότητα του ελέγχου βασιζόμενοι στη φήμη του ελεγκτή.<sup>1</sup> Γενικά, οι Big 4 προσπαθούν να διαφοροποιηθούν από τους υπόλοιπους ελεγκτές επενδύοντας περισσότερο στη φήμη (Beatty, 1989) και θεωρούνται ότι παρέχουν υψηλότερης ποιότητας ελέγχους εξαιτίας της ικανότητας (λόγω των μεγάλων επενδύσεων στην εκπαίδευση των ελεγκτών) και της ανεξαρτησίας (λόγω του μεγέθους και του ευρύ πελατολογίου τους, το οποίο υποθετικά τους παρέχει την οικονομική δύναμη να στηρίξουν έναν πελάτη ή να μην τον αναλάβουν αν είναι αναγκαίο) (Khurana & Raman, 2004).

### **1.3 Η Αναγκαιότητα του Εξωτερικού Ελέγχου**

Σε κάθε περίπτωση διαχείρισης κεφαλαίων από πρόσωπα στα οποία δεν ανήκουν τα κεφάλαια αυτά υπάρχει ανάγκη διενέργειας ελέγχου. Οι διοικήσεις των οικονομικών μονάδων λαμβάνουν αποφάσεις που αφορούν τη διαχείριση σημαντικών ποσών κεφαλαίου που προέρχονται από εισροές. Η μη θεσμοθετημένη υποχρέωση ελέγχου των υιοθετούμενων, για την επίτευξη των εταιρικών στόχων, διαδικασιών, αλλά και παροχής, από την πλευρά της διοίκησης, των αναγκαίων για τον έλεγχο πληροφοριών, θα αύξανε τον κίνδυνο λήψης λανθασμένων αποφάσεων από τους επενδυτές (Νεγκάκης & Ταχυνάκης, 2013).

Η λειτουργία του ελέγχου είναι κρίσιμη για την επιτυχία του οικονομικού συστήματος. Με την υπαγωγή της απόδοσης της διοίκησης των εταιρειών σε εξωτερικό έλεγχο, παρέχεται μία αξιόπιστη βάση πληροφόρησης για τις ευθύνες της διοίκησης. Οι ευθύνες είναι το κοινωνικό και οργανωτικό στήριγμα της λογιστικής. Η λογιστική είναι απαραίτητη για την ελεύθερη ροή των πληροφοριών, οι οποίες

---

<sup>1</sup> Σε μία αγορά όπου υπάρχουν χιλιάδες εταιρείες αλλά σχετικά λίγες ελεγκτικές εταιρείες, είναι ευκολότερο (λιγότερο δαπανηρό) για τους χρήστες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων να κρίνουν την αξιοπιστία του ελεγκτή παρά να κρίνουν την αξιοπιστία της διοίκησης. Ωστόσο, καθώς όλες οι σύμφωνες γνώμες του ελέγχου φαίνονται ίδιες και το μόνο χαρακτηριστικό του ελέγχου το οποίο αποκαλύπτεται στους χρήστες είναι η ταυτότητα του ελεγκτή, η αξιοπιστία της δημοσίευσης χρηματοοικονομικών καταστάσεων συσχετίζεται μόνο με την επωνυμία – φήμη του ελεγκτή (Dopuch & Simunic, 1982)

επηρεάζουν τις αποφάσεις κατανομής των πόρων σε μία παγκόσμια οικονομία (Rittenberg & Schwieger, 1994).

Οι οικονομικές αποφάσεις που λαμβάνονται σε κάθε οργανωμένη κοινωνία βασίζονται σε πληροφορίες που υπάρχουν την εκάστοτε χρονική στιγμή. Για τη λήψη ορθολογικών αποφάσεων είναι απαραίτητο οι πληροφορίες που χρησιμοποιούνται να είναι αξιόπιστες, ακριβείς, δίκαια απεικονισμένες και ελεύθερες προκαταλήψεων και σκοπιμοτήτων.

Στη σημερινή παγκοσμιοποιημένη κοινωνία είναι αδύνατη η λήψη αποφάσεων με βάση την πρωτογενή συγκέντρωση πληροφοριών. Οι επιχειρησιακές αποφάσεις λαμβάνονται με βάση πληροφορίες που παρέχουν συνήθως τρίτοι. Η απόσταση από την πηγή της πληροφορίας εμποδίζει τον χρήστη να αξιολογήσει την ποιότητα της πληροφορίας και δημιουργεί ζήτηση για ανεξάρτητο έλεγχο και πιστοποίηση της αλήθειας και της αντικειμενικότητάς της (Καζαντζής, 2006).

Διαφαίνεται, επομένως, η αναγκαιότητα του ελέγχου, έτσι ώστε να αποφευχθούν λάθη και απάτες. Σύμφωνα με τους Meigs et al. (1978) ο έλεγχος θεωρείται απαραίτητο συμπλήρωμα κάθε οικονομικής χρήσης, ένα είδος εξασφάλισης της αξιοπιστίας των πληροφοριών που εξέρχονται από την οικονομική οντότητα προς τους ενδιαφερόμενους για την πορεία της. Αυτή είναι και η βασική επιδίωξη του εξωτερικού ελέγχου, δηλαδή η πληροφόρηση των ενδιαφερόμενων (μετόχων, τρίτων, προσωπικού, κράτους) αν οι οικονομικές καταστάσεις μιας οικονομικής μονάδας παρουσιάζουν την αληθινή εικόνα της περιουσιακής της κατάστασης και των οικονομικών της αποτελεσμάτων. Ο αποτελεσματικός έλεγχος, επομένως, είναι σημαντικότερος και για αυτό διενεργείται από ειδικούς επαγγελματίες ανεπίληπτου ήθους και ακεραίου χαρακτήρα, άρτιας επιστημονικής κατάρτισης και εξειδικευμένης πείρας, οι οποίοι δεν έχουν καμία υπαλληλική σχέση με την ελεγχόμενη επιχείρηση ή άλλη εξάρτηση από αυτή ή από τη διοίκηση και έτσι είναι εξασφαλισμένη η ανεξαρτησία της επαγγελματικής τους γνώμης. Επομένως, ο έλεγχος είναι σημαντικός και αναγκαίος όχι μόνο για τους ενδιαφερόμενους αλλά και για την κοινωνία σαν σύνολο και ο ελεγκτής που τον διεξάγει άξιος εμπιστοσύνης.

#### **1.4 Σκοπός της Εργασίας – Ερευνητικά Ερωτήματα**

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η εξέταση της επίδρασης της αποτελεσματικότητας του ελέγχου στις αποφάσεις των επενδυτών.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται υπό εξέταση αφορούν την ύπαρξη θετικής σχέσης ανάμεσα στο επίπεδο αξιοπιστίας του ελέγχου και τη χρηματιστηριακή απόδοση της μετοχής της εταιρείας. Επιπλέον, ελέγχεται αν επηρεάζεται χρηματιστηριακή απόδοση της μετοχής της εταιρείας όταν ο έλεγχος διενεργείται από μεγάλη ελεγκτική εταιρεία. Τέλος, θα εξεταστεί αν η ανάθεση του ελέγχου σε μεγάλη ελεγκτική εταιρεία περιορίζει τη σχέση του επιπέδου αξιοπιστίας του ελεγκτή με τη χρηματιστηριακή απόδοση της εταιρείας.

## **1.5 Δομή**

Η δομή της παρούσας εργασία έχει ως ακολούθως:

Το δεύτερο κεφάλαιο αφορά την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, όπου γίνεται έρευνα μελετών και άρθρων, που αφορούν τη σχέση της ανεξαρτησίας του ελεγκτή και των αμοιβών ελεγκτικών και μη υπηρεσιών. Επίσης, αναλύονται οι τρόποι με τους οποίους οι ανωτέρω παράγοντες αλληλεπιδρούν μεταξύ τους καθιστώντας τον έλεγχο αποτελεσματικό ή όχι. Τέλος, γίνονται σύντομες αναφορές στην επαγγελματική δεοντολογία που διέπει το επάγγελμα του ελεγκτή, στην παροχή μη ελεγκτικές υπηρεσίες και στον εσωτερικό έλεγχο.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναφέρονται συνοπτικά τα κυριότερα αρμόδια όργανα, τα οποία είναι υπεύθυνα για τον καθορισμό και την ορθή λειτουργία του ελέγχου. Επίσης, γίνεται αναφορά στα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και σύντομη περιγραφή των σχετικών με τους σκοπούς της παρούσας εργασίας Διεθνών Προτύπων Ελέγχου. Τέλος, εξετάζεται ο νόμος Sarbanes-Oxley Act και οι σχετικές με την παρούσα εργασία πτυχές του.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αρχικά παρουσιάζονται οι ερευνητικές υποθέσεις και στη συνέχεια αναλύεται η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθείται για την εξέταση αυτών. Επιπλέον, παρουσιάζονται και αναλύονται τα στοιχεία του δείγματος, που λαμβάνεται για τη διεξαγωγή της εμπειρικής έρευνας. Τέλος, παρουσιάζονται τα εμπειρικά αποτελέσματα της έρευνας.

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο εξάγονται τα συμπεράσματα της εμπειρικής έρευνας και αναφέρονται οι περιορισμοί, που αντιμετωπίστηκαν και γίνονται προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2**

### **ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ**

#### **2.1 Εισαγωγή**

Το παρόν κεφάλαιο περιέχει την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, η οποία επικεντρώνεται στην επαγγελματική δεοντολογία και ανεξαρτησία και στην παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών. Άλλα ζητήματα που εξετάζονται είναι η σχέση της ανεξαρτησίας του εξωτερικού ελεγκτή με την αμοιβή μη ελεγκτικών υπηρεσιών, η σχέση της αμοιβής μη ελεγκτικών υπηρεσιών με την αμοιβή εξωτερικού ελέγχου, η αποτελεσματικότητα και η ποιότητα του ελέγχου και η επίδραση των αποφάσεων των επενδυτών στην αποτελεσματικότητα του ελέγχου. Τέλος, γίνεται μία αναφορά στον εσωτερικό έλεγχο.

#### **2.2 Επαγγελματική Δεοντολογία – Ανεξαρτησία**

Η ανεξαρτησία αποτελεί βασικό στοιχείο του ελεγκτικού επαγγέλματος. Χωρίς ανεξαρτησία η γνώμη των ελεγκτών είναι αμφιλεγόμενη. Ο βαθμός της ανεξαρτησίας που επιδεικνύει κάθε ελεγκτής εξαρτάται κυρίως από την ίδια την ακεραιότητα και την αντικειμενικότητά του. Ο δυνατός χαρακτήρας σηματοδοτεί την ικανότητα του ελεγκτή να αντέχει σε δύσκολες καταστάσεις και να διατηρεί, ακόμη και κάτω από πίεση, την ακεραιότητα και την αντικειμενικότητά του. Ένας βασικός παράγοντας που θα μπορούσε να υπονομεύσει την ανεξαρτησία του ελεγκτή, είναι η σχέση του με τη διοίκηση των ελεγχόμενων εταιρειών. Η αμοιβή των διοικητών αλλά και η θέση τους μέσα στην εταιρεία μπορεί να εξαρτηθεί από την αναφερόμενη οικονομική απόδοση της εταιρείας. Αναγνωρίζοντας αυτή την πιθανότητα, οι διοικήσεις των ελεγχόμενων εταιρειών μπορεί να επιδιώξουν να επηρεάσουν τους ελεγκτές, ώστε να εκφράσουν μια μη-ανεξάρτητη άποψη.

Η ανεξαρτησία του ελεγκτή απαιτεί τόσο ανεξαρτησία όσο και ανεξαρτησία στην εκτέλεση των ελεγκτικών διαδικασιών. Αυτό σημαίνει έκφραση γνώμης χωρίς επιρροές και αποφυγή γεγονότων και καταστάσεων που απειλούν την ανεξαρτησία του ελεγκτή. Συνεπώς, οι ελεγκτές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους οφείλουν

να είναι, αλλά και να φαίνονται, αδέσμευτοι από οποιοδήποτε επιχειρηματικό συμφέρον που θα μείωνε την ακεραιότητα και την αντικειμενικότητά τους .

Ο ορκωτός ελεγκτής και οι ελεγκτικές εταιρείες να επιτυγχάνουν αυτονομία κατά τη διενέργεια του ελέγχου, πρέπει να απολαμβάνουν προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία από τη διοίκηση των ελεγχόμενων εταιρειών. Το στοιχείο αυτό αποτελεί εγγύηση για τη διενέργεια αντικειμενικού και ανεπηρέαστου ελέγχου, ώστε το έργο των εξωτερικών ελεγκτών να αποκτά αξιοπιστία και τα πορίσματα του ελέγχου καθίστανται χρήσιμα.

Η υπονόμευση της επαγγελματικής ανεξαρτησίας έγκειται στην ανησυχία των ελεγκτικών εταιρειών για απώλεια πελατών – ελεγχόμενων εταιρειών και στην ταυτόχρονη παροχή ελεγκτικών και συμβουλευτικών – διοικητικών υπηρεσιών από τον ελεγκτή (Νεγκάκης & Ταχυνάκης, 2013).<sup>2</sup>

Η εμπιστοσύνη του κοινού, των επενδυτών, της επιχειρηματικής κοινότητας και της κυβέρνησης στην αξιοπιστία και στην αντικειμενικότητα των πορισμάτων του ελέγχου των οικονομικών καταστάσεων, επιβάλλει σημαντικές υποχρεώσεις στους ορκωτούς ελεγκτές. Όλοι όσοι χρησιμοποιούν το πόρισμα της έκθεσης ελέγχου των ορκωτών ελεγκτών συνήθως δυσκολεύονται να εκτιμήσουν την ποιότητα των υπηρεσιών τους, ωστόσο, βασίζουν τις αποφάσεις τους σε αυτό, καθώς προσδοκούν ότι ο ορκωτός ελεγκτής είναι ένα πρόσωπο με επαγγελματική επάρκεια και ακεραιότητα χαρακτήρα. Βασική προϋπόθεση για την ποιοτική και επαγγελματική ανέλιξη, καταξίωση και εξέλιξη του επαγγέλματος των ορκωτών ελεγκτών αποτελεί η διαμόρφωση κώδικα επαγγελματικής δεοντολογίας.

Επομένως, η έλλειψη ακεραιότητας, η επιλήψιμη ή καταχρηστική συμπεριφορά ενός ελεγκτή έχει επιπτώσεις σε ολόκληρο τον επαγγελματικό κλάδο. Οι κώδικες επαγγελματικής δεοντολογίας και ηθικής διαμορφώθηκαν από τους ορκωτούς ελεγκτές μέσω των διεθνών και εθνικών επαγγελματικών τους οργανώσεων για την ελαχιστοποίηση των ανεπιθύμητων αυτών φαινομένων και την επιβολή κυρώσεων στους παραβάτες. Οι κώδικες αυτοί περιλαμβάνουν αρχές, κανόνες και πρακτικές οδηγίες προς τα μέλη των επαγγελματικών ενώσεων και πρότυπα συμπεριφοράς, τα

---

<sup>2</sup> Ενδεικτικά αναφέρονται: λογιστικές υπηρεσίες (preparing accounting records and financial statements), εσωτερικός έλεγχος (internal control services), φορολογικές υπηρεσίες (taxation services), αποτιμήσεις (valuation services), μηχανογράφηση (information technology system services), υποστήριξη σε αντιδικίες (Litigation support services), εταιρική χρηματοδότηση (corporate financial services), προσλήψεις στελεχών (recruiting senior management), δανεισμός προσωπικού (temporary staff assignments), νομική υποστήριξη (legal services).

οποία καλύπτουν τις σχέσεις του επαγγελματία ελεγκτή-λογιστή με τους πελάτες, το κοινό και τους συναδέλφους (Καζαντζής, 2006).

### **2.3 Παροχή Μη-Ελεγκτικών Υπηρεσιών**

Η ταυτόχρονη παροχή διοικητικών και ελεγκτικών υπηρεσιών από τον ορκωτό ελεγκτή-λογιστή προς την ελεγχόμενη εταιρεία σχετίζεται με την καθιέρωση επαγγελματικών ασυμβίβαστων. Ο νομοθέτης αναγνωρίζει ότι ο νόμιμος ελεγκτής ασκεί έργο που απαιτεί την απεριόριστη και αποκλειστική ενασχόλησή του με αυτό, πράγμα που δεν μπορεί να επιτευχθεί, με την ανάληψη πολλαπλών ιδιοτήτων.

Η νομοθεσία προσδιορίζει ορισμένες περιπτώσεις<sup>3</sup> κατά τις οποίες η παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών<sup>4</sup> διοίκησης ή και η ύπαρξη οικονομικού συμφέροντος από τον ορκωτό για την πορεία των εργασιών ενός ελεγχόμενου-πελάτη προξενεί αμοιβαιότητα συμφερόντων και άρα δημιουργεί κινδύνους σε βάρος της ανεξαρτησίας και της αντικειμενικότητας του ελεγκτή. Έτσι, δεν επιτρέπεται σε ελεγκτική εταιρεία, στην οποία ανήκει ο ορκωτός ελεγκτής που διενεργεί τον έλεγχο εταιρειών η παροχή οποιασδήποτε υπηρεσίας ή η δημιουργία σχέσης, από την οποία δημιουργείται αμοιβαιότητα συμφερόντων, όπως: η εκπροσώπηση της επιχείρησης προς τρίτους ή αρχές, συμμετοχή στη διοίκηση της εταιρείας, συμμετοχή σε εταιρείες, κοινοπραξίες, εργολαβίες, υπεργολαβίες ή άλλο σχήμα κοινών συμφερόντων με την επιχείρηση, προώθηση προϊόντων της επιχείρησης, τήρηση λογιστικών βιβλίων, παροχή λογιστικών υπηρεσιών, εκπροσώπηση προς φορολογικές και δικαστικές αρχές, υπηρεσίες ή εργασίες εσωτερικού ελεγκτή, εκπόνηση μελετών, αναλογιστικών μελετών, αποτιμήσεων ή εκτιμήσεων, τα αποτελέσματα των οποίων εισάγονται κατ' ευθείαν στα λογιστικά βιβλία της εταιρείας ως εγγραφές ή ενσωματώνονται στις λογιστικές καταστάσεις, ανάπτυξη ή παραμετροποίηση και συντήρηση λογισμικού, εξεύρεση στελεχών για θέσεις ευθύνης, κατάρτιση οργανωτικών μελετών και ανάπτυξη διαδικασιών, με εξαίρεση το τμήμα εσωτερικού ελέγχου, διαχείριση προγραμμάτων και έργων, διενέργεια χρηματοοικονομικών προβλέψεων, αποτιμήσεων εταιρειών, περιουσιακών στοιχείων και δικαιωμάτων για εισφορά, πωλήσεων, εξαγοράς ή συγχώνευσης, παροχής υπηρεσιών διαμεσολάβησης σε εξαγορές, συγχωνεύσεις και πωλήσεις εταιρειών, περιουσιακών στοιχείων ή

---

<sup>3</sup> Άρθρο 12 παρ.3, ν.3148/03

<sup>4</sup> Άρθρο 12 παρ.1, ν.3148/03

δικαιωμάτων, συμβούλου επενδύσεων, εκκαθαριστή, έκτακτου οικονομικού ελέγχου (Νεγκάκης & Ταχυνάκης, 2013).

Οι υποστηρικτές<sup>5</sup> της ταυτόχρονης παροχής των διοικητικών και ελεγκτικών υπηρεσιών αναφέρουν ότι ο ελεγκτής είναι σε θέση να παρέχει διοικητικές υπηρεσίες διότι η επαγγελματική του ανεξαρτησία είναι κατοχυρωμένη σύμφωνα με τις κείμενες νομοθετικές διατάξεις και αντίστοιχους κανόνες επαγγελματικής συμπεριφοράς και επιπρόσθετα, έχει την δυνατότητα μέσα από τον έλεγχο να αποκτήσει μια πιο αντικειμενική εικόνα για την οικονομική πορεία της ελεγχόμενης εταιρείας. Επιπλέον, η διοίκηση της ελεγχόμενης εταιρείας έχει ανάγκη από την υπεύθυνη, αντικειμενική και επιστημονικά τεκμηριωμένη γνώμη του ελεγκτή. Ο ελεγκτής με την παροχή διοικητικών υπηρεσιών έχει τη δυνατότητα να βελτιώσει το πακέτο των προσφερόμενων υπηρεσιών του και άρα να μεγιστοποιήσει την ικανοποίηση που λαμβάνει η ελεγχόμενη εταιρεία, αυξάνοντας ταυτόχρονα τα έσοδά του. Έπειτα το περιβάλλον λειτουργίας των ελεγχόμενων εταιρειών, καθώς και ο αυξανόμενος ανταγωνισμός μεταξύ των ελεγκτικών εταιρειών επιβάλλει στους ελεγκτές τη χρήση εξειδικευμένων τεχνικών και επιστημονικών γνώσεων. Η ύπαρξη του κατάλληλου προσωπικού με διαρκή απασχόληση στις ελεγχόμενες εταιρείες θα σήμαινε αύξηση των λειτουργικών τους εξόδων. Συνεπώς, η παροχή συμβουλευτικών και εξειδικευμένων υπηρεσιών από τις ελεγκτικές εταιρείες αποτελεί μια λογική εξέλιξη. Οι μη υποστηρικτές θεωρούν<sup>6</sup> ότι η άσκηση των ελεγκτικών καθηκόντων παράλληλα με την εκτέλεση και άλλων διοικητικών υπηρεσιών δε μπορεί στην πραγματικότητα να επιτευχθεί με επιτυχία, διότι ο ελεγκτής που παρέχει διοικητικές υπηρεσίες δε θεωρείται ότι προσεγγίζει αντικειμενικά το έργο του ελέγχου και έτσι θέτει σε άμεσο κίνδυνο τόσο την επαγγελματική όσο και την προσωπική του ανεξαρτησία. Επίσης, ο ελεγκτής που προσφέρει τέτοιου είδους υπηρεσίες καθίσταται υπόλογος έναντι της διοίκησης της ελεγχόμενης εταιρείας. Έτσι όμως, μεταβάλλεται η υποχρέωση που φέρει ο ελεγκτής για τη διασφάλιση των οικονομικών συμφερόντων του φυσικού του εργοδότη, που είναι οι χρήστες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. (Νεγκάκης & Ταχυνάκης, 2013)

Σύμφωνα με τους Beattie και Fearnley (2003), οι μη ελεγκτικές υπηρεσίες είναι υπηρεσίες άλλες από αυτές της διενέργειας του ελέγχου, οι οποίες παρέχονται στον υπό έλεγχο πελάτη από τον εν ενεργεία ελεγκτή του – ελεγκτική εταιρεία, η οποία

---

<sup>5</sup> Carmichael & Swieringa (1968), σελ. 697-705

<sup>6</sup> Carmichael & Swieringa (1968), σελ. 697-705

έχει αναλάβει τον έλεγχο. Αυτές οι υπηρεσίες αναφέρονται ως υπηρεσίες παροχής συμβουλών στη διοίκηση της ελεγχόμενης εταιρείας, ωστόσο, περιλαμβάνουν υπηρεσίες που σχετίζονται με τη συμμόρφωση κατά το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο (όπως οι φορολογικές και λογιστικές συμβουλές) και με τις ασφαλιστικές υπηρεσίες (όπως ο εσωτερικός έλεγχος).

Οι Kinney et al. (2004) αναφέρουν ότι βρίσκεται για μεγάλο χρονικό διάστημα υπό εξέταση το αν θα πρέπει να επιτρέπεται στις ελεγκτικές εταιρείες η παροχή όχι μόνο ελεγκτικών υπηρεσιών στους πελάτες τους – εισηγμένες εταιρείες. Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς - Securities and Exchange Commission (SEC) εικάζει ότι τέτοιου είδους σχέσεις πιθανόν να βλάψουν την εμπιστοσύνη του επενδυτή στην ανεξαρτησία του ελεγκτή και να οδηγήσουν σε μείωση της εμπιστοσύνης στις αγορές κεφαλαίου – όπως επισήμανε και ο τότε πρόεδρος της SEC Levitt (2000) «η λειτουργία του ελέγχου χρησιμοποιείται απλώς ως εφιαλτήριο για πιο επικερδείς συμβουλευτικές υπηρεσίες».

## **2.4 Ανεξαρτησία του Εξωτερικού Ελεγκτή και Αμοιβή Μη-Ελεγκτικών Υπηρεσιών**

Η ανεξαρτησία του ελεγκτή είναι η βάση της εμπιστοσύνης του κοινού στη διαδικασία του εξωτερικού ελέγχου και στην αξιοπιστία των εκθέσεων ελέγχου. Ο εξωτερικός έλεγχος είναι ουσιώδες στοιχείο του νομοθετικού πλαισίου που υποστηρίζει τις κεφαλαιαγορές. Η έκθεση ελέγχου προσθέτει αξιοπιστία στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις που δημοσιεύουν οι επιχειρήσεις στο ευρύ κοινό μέσω της ανεξάρτητης επαλήθευσης που παρέχει (Johnstone, et al., 2001). Αν ο έλεγχος δε δρα ανεξάρτητα από τη διοίκηση, τότε χάνει την αξιοπιστία του. Μία σημαντική κριτική, που ασκείται συχνά στους ελεγκτές, αφορά στην υπονόμηση της ανεξαρτησίας τους κατά την παράλληλη παροχή μη ελεγκτικών αλλά και ελεγκτικών υπηρεσιών στον ίδιο πελάτη.

Οι αρνητικές επιπτώσεις των αμοιβών για μη ελεγκτικές υπηρεσίες στην υποχρεωτική ανεξαρτησία του ελεγκτή απασχολεί τους ακαδημαϊκούς για αρκετά χρόνια (Mautz & Sharaf (1961), Simunic (1984), Barkess & Simmet (1994)). Το βασικό επιχείρημα είναι ότι η παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών σε πελάτες, όπου παρέχονται υπηρεσίες εξωτερικού ελέγχου, μπορεί να οδηγήσει σε έναν επιπρόσθετο



οικονομικό δεσμό ανάμεσα στον ελεγκτή και στον πελάτη αυτό, και ο οποίος είναι πιθανό να μειώσει την ανεξαρτησία του ελεγκτή (Mautz & Sharaf (1961), Ezzamel, Gwilliam & Holand (1996), Firth (2002)) (Köhler & Ratzinger-Sakel, 2012).

Σύμφωνα με τον Wallace (2004) χωρίς την ανεξαρτησία δεν καθίσταται αναγκαίο οι εξωτερικοί ελεγκτές να πιστοποιούν την ορθότητα και την πληρότητα της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης της εταιρείας. Συνεπώς, η πιθανή αντίστροφη επίδραση της παροχής υπηρεσιών από τους ελεγκτές σε πελάτες, οι οποίοι τους πληρώνουν άμεσα και το ζήτημα της μειωμένης ανεξαρτησίας τους, έχει ιστορικά αποτελέσει ανησυχία του κοινού λογιστικού επαγγέλματος (Mautz & Sharaf, 1961) (Simunic, 1984).

Η βιβλιογραφία έχει ορίσει την ανεξαρτησία του ελεγκτή ως την πιθανότητα ο τελευταίος να εντοπίσει αλλά και να αναφέρει τα λάθη των χρηματοοικονομικών καταστάσεων (DeAngelo, 1981) (Watts & Zimmerman 1983, 1986). Επομένως, η ανεξαρτησία του ελεγκτή ταυτίζεται με την αντικειμενικότητά του και την ικανότητά του να μην υποκύπτει στις πιέσεις των πελατών, ώστε να συναινέσει σε μη αληθή αναφορά.

Όπως επισήμανε αργότερα ο Craswell (1999), ο εντοπισμός των λαθών εναπόκειται στην τεχνική επάρκεια του ελεγκτή, ενώ η αναφορά αυτών εξαρτάται από την ανεξαρτησία του ελεγκτή. Οπότε, η ανεξαρτησία του ελεγκτή δε βασίζεται μόνο στην ικανότητα του ελεγκτή να αναγνωρίσει τυχόν λάθη, αλλά και στην προθυμία του να αναφέρει αυτά τα λάθη. Καθώς προηγούμενες έρευνες έχουν υποστηρίξει, ότι οι ελεγκτές μπορούν εύκολα να αναγνωρίσουν τις περιπτώσεις αδυναμίας συνέχισης της δραστηριότητας των ελεγχόμενων πελατών τους (Kida, 1980) (Mutchler, 1985) (Simnett & Trotman, 1989), το θέμα της ανεξαρτησίας τους σχετίζεται πιο άμεσα με την απόφασή τους να αναφέρουν τις χρηματοοικονομικές αυτές δυσκολίες, παρά με την ικανότητα της ελεγκτικής εταιρείας να αναγνωρίσει την ύπαρξή τους. Επιπλέον, πολλοί είναι οι ερευνητές που υποστήριξαν ότι μία άμεση εξέταση των συνεπειών των αμοιβών για τις μη ελεγκτικές υπηρεσίες στην ανεξαρτησία του ελεγκτή είναι μία εξέταση του επιπέδου των αμοιβών των μη ελεγκτικών υπηρεσιών και των αποφάσεων του ελεγκτή για αναφορά των λαθών (Craswell, 1999) (Reynolds & Francis, 2000) (DeFond, et al., 2002) (Firth, 2002) (Geiger & Rama, 2003) (DeFond & Francis, 2005).

Η DeAngelo (1981) υποστηρίζει ότι η ικανότητα του ελεγκτή να διατηρήσει την ανεξαρτησία του είναι άμεσα συσχετισμένη με την ικανότητά του να διατηρήσει

τον πελάτη με σκοπό να επανακτήσει το αρχικό κόστος του ελέγχου, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις όπου ο ελεγκτής μειώνει αρκετά την αμοιβή του προκειμένου να αποκτήσει τον πελάτη. Επομένως, η ανεξαρτησία του ελεγκτή επηρεάζεται από την επιθυμία του να διατηρήσει τον πελάτη και να αποκτήσει μεταγενέστερα επαρκή έσοδα, ώστε να καλύψει τα αρχικά κόστη. Συνεπώς, ο ελεγκτής ενδέχεται να βλάψει την ανεξαρτησία του σε αυτό το στάδιο με σκοπό να εξασφαλίσει την ανάθεση του ελέγχου και αργότερα αμοιβές μη ελεγκτικών υπηρεσιών (Huang, et al., 2009) (Levitt, 1998) (Blay & Geiger, 2013).

Στις περισσότερες χώρες όπως και στις ΗΠΑ οι εξωτερικοί ελεγκτές πληρώνονται απευθείας από τους πελάτες τους. Σημείο ενδιαφέροντος εδώ και χρόνια για ελεγκτές, ακαδημαϊκούς, νομοθέτες και το ευρύ κοινό υπήρξε η πιθανή αντίστροφη επίδραση στην ανεξαρτησία του ελεγκτή που έχει η συλλογή της αμοιβής απευθείας από τον πελάτη (Mautz & Sharaf, 1961) (Simunic, 1984) (Hylton, 1964) (U.S. Senate, 1976) (American Institute of Certified Public Accountants, 1978) (Zeff, 2003a) (Zeff, 2003b). Υπό ερώτηση είναι το κατά πόσο τα έσοδα που κερδίζονται και πληρώνονται απευθείας από τους πελάτες στους ελεγκτές δημιουργούν μία κατάσταση, όπου οι εξωτερικοί ελεγκτές συνδέονται πολύ στενά με τον πελάτη και τότε ξεκινά η απώλεια αντικειμενικότητας η οποία εν συνεχεία επηρεάζει την κρίση τους.

Οι Mautz & Sharaf (1961) το Public Oversight Board-POB (1995) και ο Levitt (1998) και πολλοί ακόμα συμφωνούν ότι ο οικονομικός δεσμός ανάμεσα στους ελεγκτές και τους πελάτες τους, οι οποίοι τους πληρώνουν απευθείας βρίθκει δυσκολίας, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις όπου η προσπάθεια και η διαδικασία δεν είναι άμεσα ή εύκολα ελεγχόμενη και η ασυμμετρία της πληροφόρησης αφθονεί. Καθώς η τελική απόφαση σχετικά με τη γνώμη στην έκθεση ελέγχου βρίσκεται στις αρμοδιότητες του ελεγκτή και οι διαδικασίες αποφάσεων του ελεγκτή δεν δημοσιεύονται, οι Reynolds & Francis (2000), DeFond et al. (2002) και οι Lim & Tan (2008) υποστηρίζουν ότι η δημοσίευση των αποφάσεων αποτελεί μία άμεση εκτίμηση της ανεξαρτησίας του ελεγκτή και της πιθανής ανεπάρκειας αυτής κατά την είσπραξη υψηλών αμοιβών από τους πελάτες.

Με σκοπό την υποστήριξη των ανησυχιών της για την ανεξαρτησία του ελεγκτή, η SEC δίνει έμφαση στον αυξημένο αριθμό αναμορφώσεων σε χρηματοοικονομικές καταστάσεις που έχουν ήδη εκδοθεί και ελεγχθεί κατά τη διάρκεια του τελευταίου μισού της δεκαετίας του '90, μιας περιόδου όπου οι αμοιβές

των ελεγκτικών εταιρειών για παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών αυξήθηκαν σε υψηλότερο βαθμό από τις αμοιβές για ελεγκτικές υπηρεσίες (Kinney, et al., 2004).

Η αναθεώρηση των κανόνων σχετικά με την ανεξαρτησία του ελεγκτή από τη SEC είναι μία αντίδραση για τις ανησυχίες που δημιουργεί η παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών (Securities and Exchange Commission (SEC), 2000). Οι αναθεωρημένοι κανόνες περιορίζουν τις συνθήκες υπό τις οποίες μία ελεγκτική εταιρεία μπορεί να παρέχει υπηρεσίες σχεδιασμού συστήματος χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και εφαρμογής αυτού (Financial Information System Design and Implementation – FISDI) και θέτει χρηματικά όρια στις αμοιβές για παροχή υπηρεσιών εσωτερικού ελέγχου. Οι αναθεωρημένοι κανόνες, επίσης, απαιτούν την αποκάλυψη όλων των αμοιβών που καταβάλλονται στην ελεγκτική εταιρεία ξεχωριστά για τον έλεγχο, για το σχεδιασμό συστήματος χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και για όλες τις υπόλοιπες υπηρεσίες. Στις λοιπές υπηρεσίες περιλαμβάνονται υπηρεσίες σχετικές με τον έλεγχο, με τον εσωτερικό έλεγχο, τη φορολογία και οποιεσδήποτε άλλες μη κατηγοριοποιημένες υπηρεσίες. Οι κανόνες αυτοί έχουν σκοπό να επιτρέπουν στους εξωτερικούς χρήστες να παρακολουθούν τα είδη και τα μεγέθη των αμοιβών που καταβάλλονται στις ελεγκτικές εταιρείες από τους πελάτες τους. Σύμφωνα με την τότε πρόεδρο της SEC Lynn Turner, ένας ακόμη σκοπός της υποχρέωσης αποκάλυψης των αμοιβών αυτών είναι η δημιουργία μιας βάσης για έρευνα οποιωνδήποτε σχέσεων ανάμεσα στο μέγεθος της αμοιβής για ελεγκτικές ή μη υπηρεσίες και στις εταιρείες, οι οποίες αναμορφώνουν ή όχι τις καταστάσεις τους (Turner, 2001).

Σχετικά με το ζήτημα της παροχής μη ελεγκτικών υπηρεσιών, είναι γνωστό ότι το εισόδημα από την παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών θα μπορούσε να μετατρέψει μία ελεγκτική εταιρεία σε οικονομικά εξαρτημένη από ένα πελάτη. Αυτή η εξάρτηση πιθανόν να μειώσει την προθυμία του ελεγκτή να αμφισβητήσει πιθανές ανακρίβειες στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις του πελάτη. Η έλλειψη ανεξαρτησίας του ελεγκτή μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη γνώμη χωρίς επιφύλαξη για τα κέρδη που παρουσιάζονται στις καταστάσεις, τα οποία όμως δε συμμορφώνονται με τις νομοθετικές διατάξεις (GAAP, Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου). Επομένως, θα μπορούσε να υπάρξει μία εμπειρική συσχέτιση ανάμεσα στο εισόδημα από μη ελεγκτικές υπηρεσίες, ως μέτρο οικονομικής εξάρτησης, και σε χρηματοοικονομικές καταστάσεις χαμηλότερης ποιότητας.

Από εννοιολογική άποψη, το κατάλληλο μέτρο για την οικονομική εξάρτηση από ένα συγκεκριμένο πελάτη είναι το υπερβάλλον κέρδος της ελεγκτικής εταιρείας από αυτόν τον πελάτη. Καθώς τα χειραγωγήσιμα κέρδη δεν μπορούν να παρατηρηθούν, λαμβάνονται οι αμοιβές (κέρδη) των ελεγκτικών εταιρειών ως δείκτης της οικονομικής εξάρτησης (Antle et al. 2002, Simunic, 1984, SEC, 2000). Ωστόσο, αρκετοί πιστεύουν ότι οι αμοιβές για μη ελεγκτικές υπηρεσίες αποδίδουν υψηλότερα ποσοστά κέρδους από τις αμοιβές για ελεγκτικές υπηρεσίες (Kinney, et al., 2004).

Αναλύσεις από τους Parkash & Venable (1993) και Firth (1997) υποστηρίζουν την υπόθεση ότι η ανεξαρτησία του ελεγκτή επηρεάζεται όταν στους πελάτες - ελεγχόμενες εταιρείες παρέχονται μη ελεγκτικές υπηρεσίες από τους ελεγκτές τους. Συγκεκριμένα, οι έρευνες δείχνουν ότι οι εταιρείες που απαιτούν ελέγχους υψηλής ποιότητας είναι λιγότερο πιθανό να προτιμήσουν μη ελεγκτικές υπηρεσίες από τους ελεγκτές τους.

Οι Ruddock et al. (2003) δεν βρίσκουν καμία ένδειξη ότι η παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών μειώνει τον λογιστικό συντηρητισμό και κατ' επέκταση την ανεξαρτησία του ελεγκτή. Αργότερα, σε άλλο άρθρο τους οι Ruddock & Taylor (2005) δεν βρίσκουν σημαντική σχέση ανάμεσα στις αμοιβές για μη ελεγκτικές υπηρεσίες προς τις συνολικές αμοιβές και τα χειραγωγήσιμα δεδουλευμένα, αν και αναφέρουν μία σημαντική θετική σχέση ανάμεσα στις συνολικές αμοιβές και στα χειραγωγήσιμα δεδουλευμένα.

Ο Kinney (2005) αναφέρει ότι στη δεκαετία του '70, το Υπουργείο Δικαιοσύνης και η Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εμπορίου προσπαθούσαν να αυξήσουν τον ανταγωνισμό σε όλα τα επαγγέλματα βάζοντας τις επαγγελματικές οργανώσεις να εξαλείψουν από τους κώδικες επαγγελματικής δεοντολογίας τους στοιχεία, τα οποία θεωρούνταν ότι παρέβαιναν την ομοσπονδιακή αντιμονοπωλιακή νομοθεσία. Αυτή η πίεση οδήγησε το Αμερικανικό Ινστιτούτο Ορκωτών Λογιστών (American Institute of Certified Public Accountants - AICPA) να ανακαλέσει τον κώδικα του αναφορικά με την απαγόρευση υποβολής ανταγωνιστικών προσφορών και την προσέλκυση νέων πελατών (εταιρείες υποκείμενες σε εξωτερικό έλεγχο) και τους περιορισμούς σε πρακτικές όπως οι ενδεχόμενες αμοιβές, διαφημίσεις και προμήθειες. Συνεπώς, ο ανταγωνισμός της αμοιβής αυξήθηκε, καθώς οι ελεγκτικές εταιρείες ανταγωνίζονταν ανοιχτά για την παροχή ελεγκτικών και μη ελεγκτικών υπηρεσιών. Ο Bowman (1985) καταγράφει προσφορές με αμοιβές ελέγχου μειωμένες κατά 25-50% σε σχέση με το

προηγούμενο έτος στις αρχές τις δεκαετίας του '80. Ο Zeff (2003) αναφέρει ότι, ενώ προηγουμένως οι πελάτες εκτιμούσαν την ποιότητα του ελέγχου, τώρα έβλεπαν τον έλεγχο σαν εμπόρευμα. Οι Maher et al.(1992) καταγράφουν μία απότομη μείωση στις αμοιβές ελέγχου ανάμεσα στο 1977 και το 1981 και την αποδίδουν στον αυξημένο ανταγωνισμό. Η πίεση των τιμών και η επιθυμία για διατήρηση του πελατολογίου θα μπορούσε θεωρητικά να οδηγήσει τα ανώτερα στελέχη των ελεγκτικών εταιρειών να διακινδυνεύσουν την ποιότητα του ελέγχου (Koh, et al., 2013).

## **2.5 Αμοιβή Μη-Ελεγκτικών Υπηρεσιών και Αμοιβή Εξωτερικού Ελέγχου**

Προηγούμενες έρευνες αποκαλύπτουν διάφορες απόψεις για τη σχέση ανάμεσα στην αμοιβή του ελέγχου και στην αμοιβή για μη ελεγκτικές υπηρεσίες. Αντίθετα, πιο πρόσφατες μελέτες υποστηρίζουν ότι η σχέση αμοιβών για μη ελεγκτικές υπηρεσίες και αμοιβών ελέγχου θα έπρεπε να είναι αρνητική (O' Keefe, et al., 1994). Δύο είναι οι εξηγήσεις που δίνονται για μία τέτοια σχέση. Ο Simunic (1984) όπως και οι Hay et al., (2006a) υποστηρίζουν ότι η διάχυση της γνώσης μεταξύ των δύο ειδών υπηρεσιών μπορεί να οδηγήσουν σε εξοικονόμηση κόστους. Οι Hillison και Kennelley (1988) και οι Hay et al. (2006a) χρησιμοποιούν τον όρο απώλεια του ηγετικού επιχειρήματος ("loss leader argument") για να περιγράψουν αυτό που συμβαίνει, όταν οι ελεγκτές μειώνουν την αμοιβή του ελέγχου στους πελάτες με σκοπό να αυξήσουν τις πωλήσεις των μη ελεγκτικών υπηρεσιών (Hay, et al., 2006). Η επίδραση από τη διάχυση της γνώσης δεν υποδηλώνει απαραίτητα ελάττωση της ανεξαρτησίας του ελεγκτή, αλλά η απώλεια του ηγετικού πλεονεκτήματος είναι πιθανό να σχετίζεται με τη μείωση της ανεξαρτησίας του ελεγκτή (Hay, et al., 2006).

Οι Ferguson et al. (2000), Gore et al. (2001) και Frankel et al. (2002) παρέχουν αποδείξεις μιας θετικής σχέσης ανάμεσα στην παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών από τον ελεγκτή και στη συμπεριφορά διαχείρισης κερδών από τον πελάτη του. Συγκεκριμένα, αυτές οι μελέτες βρίσκουν θετική συσχέτιση ανάμεσα στις αμοιβές από μη ελεγκτικές υπηρεσίες προς τις αμοιβές για ελεγκτικές υπηρεσίες και στα χειραγωγήσιμα δεδουλευμένα σε μία εταιρεία. Αντίθετα, οι Antle et al. (2002) δεν βρίσκουν αποδείξεις για σημαντική σχέση ανάμεσα σε μη ελεγκτικές υπηρεσίες και χειραγωγήσιμα δεδουλευμένα, χρησιμοποιώντας για το μοντέλο τους ελεγκτικές

αμοιβές, αμοιβές για μη ελεγκτικές υπηρεσίες και χειραγωγήσιμα δεδουλευμένα σε ένα σύστημα ταυτόχρονων εξισώσεων (Iyengar & Zampelli, 2008).

Η σχέση ανάμεσα στις αμοιβές ελέγχου και στην ύπαρξη μη ελεγκτικών υπηρεσιών έχει απασχολήσει το ενδιαφέρον αρκετών ερευνητών. Υποστηρίζεται ότι η παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών μπορεί να οδηγήσει σε χαμηλότερες αμοιβές, εξαιτίας της διασταύρωσης των αμοιβών και των συνεργειών ανάμεσα στις ελεγκτικές και μη ελεγκτικές υπηρεσίες. Το φαινόμενο αυτό μπορεί να είναι πρόβλημα, καθώς παρέχει στους ελεγκτές το κίνητρο, ώστε να περιορίσουν το εύρος των εργασιών του ελέγχου για να αυξήσουν αντίθετα την παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών (Hay, 2013).

Αρκετές μελέτες αναφέρουν μία σημαντική σχέση ανάμεσα στις αμοιβές ελεγκτικών και μη ελεγκτικών υπηρεσιών (Simunic 1984, Palmrose 1986, DaBerg et al. 1991, Davis et al. 1993, Bell et al. 2001) υποθέτοντας ότι η διάχυση της γνώσης συμβαίνει από το ένα είδος υπηρεσιών στο άλλο. Σύμφωνα με τους Whisenant et al. (2003), όμοιοι καθοριστικοί παράγοντες όπως τα κόστη της υπηρεσίας, η πολυπλοκότητα των λειτουργιών, το μέγεθος, ο κίνδυνος, η απόδοση και τα χαρακτηριστικά του ελεγκτή καθορίζουν συγχρόνως και τα δύο είδη αμοιβών.

Προηγούμενες έρευνες για τις αμοιβές ελεγκτικών και μη υπηρεσιών γενικά υποστηρίζουν μία θετική σχέση ανάμεσα στις αμοιβές ελεγκτικών και μη υπηρεσιών και στα δύο μοντέλα τιμολόγησης των ελεγκτικών και μη ελεγκτικών υπηρεσιών. Ωστόσο, οι Whisenant et al. (2003) προσφέρουν αποδείξεις ότι οι αμοιβές ελεγκτικών και μη υπηρεσιών σχετίζονται έμμεσα μέσω των παραμέτρων που τις καθορίζουν.

## **2.6 Αποτελεσματικότητα - Ποιότητα Ελέγχου**

Οι πιο πρόσφατες έρευνες, που βασίζονται σε δεδομένα από τις ΗΠΑ, και ελέγχουν τη σχέση αμοιβών για μη ελεγκτικές υπηρεσίες και χαμηλότερης ποιότητας χρηματοοικονομικές καταστάσεις χρησιμοποιούν δεδομένα πριν από το 1999 για να εξετάσουν τη σχέση των αμοιβών. Αυτές οι μελέτες χρησιμοποιούν διάφορα μέτρα της ποιότητας των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Κάποιες μελέτες θεωρούν τη διαχείριση κερδών ως ένα δείκτη χαμηλής ποιότητας χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και χρησιμοποιούν χειραγωγήσιμα δεδουλευμένα ή την τάση να επιτυγχάνονται κέρδη-σημεία αναφοράς, όπως οι προβλέψεις αναλυτών, ως

υποκατάστατα για τη διαχείριση κερδών (Antle et al., 2002, Ashbaugh et al., 2003, Chung & Kallapur, 2003, Francis & Ke, 2003, Frankel et al., 2002, Larcker & Richardson, 2004, Reynolds et al., 2004).

Άλλες έρευνες χρησιμοποιούν επαναδιατυπώσεις (Agrawal & Chadha, 2003, Raghunanadan et al., 2003), δράσεις επιβολής νόμων από τη SEC (Rapoport, 2003), ή ομαδικές αγωγές μετόχων (Babaj et al., 2003) ως μέτρο της ποιότητας της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης. Μερικές μελέτες (Ashbaugh et al., 2003, Chaney & Phillipich, 2002) συμπεριλαμβάνουν ενδείξεις βασισμένες στις αντιδράσεις της αγοράς. Ακόμη άλλες έρευνες επικεντρώνονται στην ποιότητα του ελέγχου και χρησιμοποιούν την τάση έκδοσης γνώμης για συνέχιση της δραστηριότητας (DeFond et al., 2002) ή εξετάζουν τη χρήση γνωστοποιήσεων σχέσεων παρά κανόνων που περιορίζουν τις υπηρεσίες των ελεγκτικών εταιρειών (Gaynor, 2002).

Τα αποτελέσματα από τις έρευνες που χρησιμοποιούν λογιστικά στοιχεία για να μετρήσουν την ποιότητα των καταστάσεων είναι ανάμικτα. Οι Frankel et al. (2002) αναφέρουν ενδείξεις, οι οποίες συνάδουν με μία σημαντική και θετική συσχέτιση ανάμεσα στις αμοιβές για μη ελεγκτικές υπηρεσίες προς τις συνολικές αμοιβές και σε υποκατάστατα για χαμηλότερης ποιότητας χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Ωστόσο, οι Antle et al. (2002), Ashbaugh et al. (2003), Chung & Kallapur (2003), Francis & Ke (2003) και οι Reynolds et al. (2004) δε βρίσκουν συνεπείς ενδείξεις μιας στατιστικά σημαντικής συσχέτισης, όταν χρησιμοποιείται το μέγεθος των αμοιβών για μη ελεγκτικές υπηρεσίες ή οι συνολικές αμοιβές ως ανεξάρτητη μεταβλητή. Οι Larcker & Richardson (2004) υποστηρίζουν ότι η θετική συσχέτιση ανάμεσα στις αμοιβές για μη ελεγκτικές υπηρεσίες προς τις συνολικές αμοιβές και στις αυξήσεις που παρατηρούν οι Frankel et al. (2002) είναι περιορισμένη σε ένα μικρό υποσύνολο μικρότερων, ελεγχόμενων από τη διοίκηση εταιρειών, συγκεκριμένα σε ένα ποσοστό 8,5% των εταιρειών του δείγματός τους (Kinney, et al., 2004) (Iyengar & Zampelli, 2008).

Η επίδραση των μη ελεγκτικών υπηρεσιών στην ποιότητα του ελέγχου έχει υπάρξει ζήτημα μεγάλης διαμάχης. Ενώ, ορισμένοι ερευνητές συμφωνούν ότι η ανεξαρτησία του ελεγκτή επηρεάζεται, όταν ο εξωτερικός ελεγκτής παρέχει και μη ελεγκτικές υπηρεσίες (Frankel et al. 2002), άλλοι (Ashbaugh et al, 2003, Chung & Kallapur, 2003) βρίσκουν ότι η ποιότητα του ελέγχου, όταν προσεγγίζεται από διακριτικές αυξήσεις, δεν βάλλεται από την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών από τον εξωτερικό ελεγκτή.

Συναφείς έρευνες έχουν εξετάσει την ύπαρξη αποδόσεων που σχετίζονται με την κοινή παροχή ελεγκτικών και μη υπηρεσιών, π.χ. αν υπάρχει διάχυση γνώσεων από μη ελεγκτικές υπηρεσίες σε ελεγκτικές υπηρεσίες. Η έρευνα των Lee et al. (2009) υποστηρίζει ότι για να είναι αποτελεσματικός ο έλεγχος, ένας ελεγκτής πρέπει να κατανοεί όλες τις πτυχές της στρατηγικής της ελεγχόμενης εταιρείας – πελάτη και τις λειτουργίες της και ότι οι συμβουλευτικές υπηρεσίες βοηθούν την ελεγκτική εταιρεία να αποκτήσει βαθύτερη γνώση των λειτουργιών του πελάτη της (Gifford & Howe, 2004). Ο Simunic (1984) για παράδειγμα, υποστηρίζει ότι η παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών αυξάνει την εξειδίκευση του ελεγκτή, την επάρκειά του και την επαγγελματική του κρίση κατά τη διάρκεια διεξαγωγής ενός ελέγχου. Αντίθετα, οι O’Keefe et al. (1994) και Davis et al. (1993) δεν εντοπίζουν μείωση στην ποσότητα της ελεγκτικής εργασίας (προσδιοριζόμενη από τις ώρες που διαρκεί ο έλεγχος) εξαιτίας της παροχής μη ελεγκτικών υπηρεσιών, υποστηρίζοντας ότι η αποτελεσματικότητα του ελέγχου δεν αυξάνεται με τη διάχυση γνώσης από τις μη ελεγκτικές και τις φοροτεχνικές υπηρεσίες στις ελεγκτικές υπηρεσίες. Μία ενδιαφέρουσα μελέτη από τον Kinney et al. (2004), ωστόσο, παρέχει πιο πρόσφατες ενδείξεις για τη διάχυση γνώσης που αναλογεί στην παροχή φοροτεχνικών υπηρεσιών. Οι συγγραφείς εντοπίζουν μία αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στην παροχή φοροτεχνικών υπηρεσιών και στις αναμορφώσεις των καταστάσεων, υποστηρίζοντας ότι οι φοροτεχνικές υπηρεσίες που παρέχονται από τις ελεγκτικές εταιρείες στους πελάτες τους βελτιώνουν την ποιότητα ενός ελέγχου.

Η έρευνα των Knechel & Payne (2001) είναι η μόνη που εξετάζει τη σχέση ανάμεσα στις μη ελεγκτικές υπηρεσίες και στην περίοδο που μεσολαβεί από το τέλος της χρήσης ως τη χορήγηση της έκθεσης ελέγχου. Μεταξύ άλλων, βρίσκουν ότι η περίοδος ως τη χορήγηση της έκθεσης ελέγχου μειώνεται από την πιθανή σχέση συνεργασίας ανάμεσα στη διαχείριση συμβουλευτικών υπηρεσιών και στις ελεγκτικές υπηρεσίες, ενώ υπάρχει θετική συσχέτιση ανάμεσα στη διάρκεια της περιόδου ως τη χορήγηση της έκθεσης ελέγχου και στις φοροτεχνικές υπηρεσίες. Τα αποτελέσματά τους υποστηρίζουν ότι η διαχείριση συμβουλευτικών υπηρεσιών έχει θετική επίδραση (συνεργασία), ενώ οι φοροτεχνικές υπηρεσίες πιθανόν να αυξήσουν την πολυπλοκότητα.

Υψηλότερες αμοιβές ελεγκτικών υπηρεσιών είναι πιθανές, όταν ο ελεγκτής είναι αναγνωρισμένος για την υψηλή ποιότητα στον έλεγχό του. Ένα κοινό μέτρο της ποιότητας του ελέγχου είναι όταν ο ελεγκτής είναι μία εκ των μεγάλων ελεγκτικών



εταιρειών, οι οποίες είναι ευρέως γνωστές ως “Big 4”. Γενικά, παρατηρείται ότι οι μεγάλες ελεγκτικές εταιρείες σχετίζονται με υψηλότερες ελεγκτικές αμοιβές (Hay, 2013).

Οι Lim et al. (2013) ερευνούν αν η σχέση ανάμεσα στις αμοιβές μη ελεγκτικών υπηρεσιών και στην ποιότητα εξαρτάται από την έκταση της ιδιοκτησίας. Παρέχουν αποδείξεις ότι η μείωση της ποιότητας του ελέγχου εξαρτάται από τη θεσμική παρακολούθηση, δηλαδή η ποιότητα του ελέγχου είναι λιγότερο πιθανό να ελαττωθεί με την παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών, όταν η έκταση της εξωτερικής παρακολούθησης από θεσμικούς επενδυτές είναι υψηλή.

## **2.7 Αποτελεσματικότητα Ελέγχου και Αποφάσεις Επενδυτών**

Ένας βασικός στόχος της λογιστικής νομοθεσίας είναι να ενισχύσει την εμπιστοσύνη των επενδυτών παρέχοντας αξιόπιστη χρηματοοικονομική πληροφόρηση. Αναφορικά με τον στόχο αυτό, οι πρόσφατες ρυθμιστικές ενέργειες αύξησαν συγχρόνως τη νομική ευθύνη της διοίκησης για εσωτερικούς ελέγχους επί των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και έκαναν υποχρεωτικό τον έλεγχο του συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Γενικά, επικρατούν διάφορες γνώμες σχετικά με τη βελτίωση της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης μέσω του ελέγχου του συστήματος εσωτερικού ελέγχου και επομένως, της αύξησης της εμπιστοσύνης των επενδυτών, ιδιαίτερα με την ύπαρξη ευθύνης για τη διοίκηση.

Οι Wu & Tuttle (2014) εξετάζουν στην έρευνά τους τις επιδράσεις της ευθύνης της διοίκησης και του ελέγχου του συστήματος εσωτερικού ελέγχου στις τιμές της αγοράς και στα κόστη του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, τις γνωστοποιήσεις του εσωτερικού ελέγχου επί των χρηματοοικονομικών καταστάσεων που επιβαρύνουν τη διοίκηση και στην εμπιστοσύνη των επενδυτών. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι αντιδράσεις των επενδυτών δεν καθρεφτίζουν τις ενέργειες της διοίκησης, καθώς οι επενδυτές λειτουργούν διαφορετικά κατά τη λήψη αποφάσεων.

Σύμφωνα με τους Deng et al. (2012), οι υποχρεωτικοί εξωτερικοί έλεγχοι των εταιρικών χρηματοοικονομικών καταστάσεων έχουν σκοπό τον περιορισμό της ασύμμετρης πληροφόρησης, όμως πιθανές ελεγκτικές απάτες ή αποτυχίες μειώνουν το αποτέλεσμα. Ο ρόλος του ελεγκτή είναι να παρέχει επιβεβαίωση των αναφερόμενων στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Όταν ο ελεγκτής πετυχαίνει το

στόχο αυτό, η εμπιστοσύνη των επενδυτών στα στοιχεία των καταστάσεων είναι εξασφαλισμένη, επομένως, περιορίζεται η ασύμμετρη πληροφόρηση. Μία αύξηση των ελεγκτικών αποτυχιών πιθανόν να ελαττώσει τα κίνητρα για επικερδείς επενδύσεις.

Οι Holt & DeZoort (2009) εξετάζουν αν μία περιγραφική έκθεση ελέγχου του συστήματος εσωτερικού ελέγχου (Internal Audit Report – IAR) επηρεάζει τις αντιλήψεις του επενδυτή στην επίβλεψη της αποτελεσματικότητας και την εμπιστοσύνη του στην αξιοπιστία των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Τα ευρήματα δείχνουν ότι προσθέτοντας μία έκθεση ελέγχου του συστήματος ελέγχου στις υπάρχουσες εκθέσεις (Audit Committee Report, External Audit Report, Management Discussion and Analysis) αυξάνει για τους επενδυτές την αποτελεσματικότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και επομένως και την εμπιστοσύνη τους στην αξιοπιστία τους. Επιπλέον, εντοπίζουν ότι η IAR επηρεάζει την εμπιστοσύνη στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις σε μεγαλύτερο βαθμό για τις εταιρείες που ενέχουν υψηλότερο κίνδυνο απάτης από ότι αυτές με μικρότερο κίνδυνο.

## **2.8 Εξωτερικός Έλεγχος του Συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου**

Η νομοθετική πράξη SOX-404 Top-Down Risk Assessment (TDRA), που τέθηκε σε ισχύ το Νοέμβριο του 2004, αποτελεί έναν τρόπο αξιολόγησης του κινδύνου και δημιουργήθηκε, ώστε να συμμορφώνεται με το κεφάλαιο 404 του Sarbanes-Oxley Act του 2002. Αυτή η μέθοδος αξιολόγησης χρησιμοποιείται για να ορίσει το πεδίο εφαρμογής και τις απαιτούμενες αποδείξεις, ώστε να υποστηριχθεί η εξέταση του εσωτερικού ελέγχου από τη διοίκηση. Επίσης, απαιτεί από τον εξωτερικό ελεγκτή να συντάσσει ετήσια γνώμη για την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου επί χρηματοοικονομικών ζητημάτων (Internal Control over Financial Reporting – ICFR). Υπό την ισχύ του SOX-404, οποιαδήποτε ουσιώδη αδυναμία εντοπιστεί από τη διοίκηση ή τους εξωτερικούς ελεγκτές απαιτείται να δημοσιευθεί στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις, ενώ ο εσωτερικός έλεγχος (ICFR) θα πρέπει να κριθεί ως μη αποτελεσματικός. Η αναφορά των ουσιωδών αδυναμιών έχει σκοπό να παρέχει εξειδικευμένη προειδοποίηση στους συμμετέχοντες της αγοράς, ότι η

πιθανότητα ύπαρξης ουσιωδών ανακρίβειών, οι οποίες δεν έχουν εντοπιστεί, είναι μεγαλύτερη παρά απομακρυσμένη.<sup>7</sup>

Οι Doyle et al. (2007) και οι Ashbaugh-Skaife et al. (2007) εξετάζουν τα εταιρικά χαρακτηριστικά σε σχέση με τις ελλείψεις του εσωτερικού ελέγχου, οι οποίες δημοσιεύονται, και βρίσκουν ότι η οργανωτική πολυπλοκότητα, οι πολύ μεγάλες οργανωτικές αλλαγές και οι σχετικές επενδύσεις σε ελέγχους είναι σημαντικοί παράγοντες. Οι Doyle et al.(2007) επικεντρώνονται μόνο στην ύπαρξη υποκείμενων ελεγκτικών κινδύνων και δέχονται τις γνώμες των εσωτερικών ελέγχων, υποθέτοντας ότι οι εταιρείες χωρίς δημοσιευμένες ουσιαστικές αδυναμίες έχουν αποτελεσματικό εσωτερικό έλεγχο. Ωστόσο, πιο πρόσφατες αποδείξεις, υποδεικνύουν ότι αυτή η υπόθεση δεν είναι πιθανό να είναι περιγραφική της πραγματικότητας. Για παράδειγμα, μία πρόσφατη επιθεώρηση του PCAOB – Public Company Accounting Oversight Board για την εξέταση του εσωτερικού ελέγχου από εξωτερικούς ελεγκτές που διεξήχθη από τις οχτώ μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρείες σημείωσε αρκετές περιπτώσεις εξωτερικών ελεγκτών, οι οποίοι πρώτον αγνόησαν τα επίπεδα κινδύνου κατά τη συλλογή εσωτερικών ελέγχων για εξέταση, αποτυγχάνοντας έτσι να εξετάσουν δεδομένα παραγόμενα από το σύστημα από τα οποία οι έλεγχοι ήταν εξαρτημένοι και δεύτερον δεν συνέλλεξαν επαρκή τεκμήρια για να συμπεράνουν αν οι εσωτερικοί έλεγχοι λειτουργούσαν αποτελεσματικά (Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB), 2009). Γενικότερα, ο αριθμός των εταιρειών που αναθεωρεί τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις για διόρθωση ουσιαστικών λαθών κατά τα τελευταία χρόνια έχει ξεπεράσει τον αριθμό των εταιρειών, οι οποίες αναφέρουν ουσιώδεις αδυναμίες στον εσωτερικό έλεγχο (Plumlee & Yohn, 2010).

Οι Ashbaugh-Skaife et al. (2007) περιλαμβάνουν διάφορα κίνητρα για αναφορά των υπαρχόντων ανακρίβειών του εσωτερικού ελέγχου στο μοντέλο τους, αλλά μελετούν την προ SOX-404 περίοδο, όταν οι εταιρείες εφήρμοζαν τον SOX-302. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι απαιτήσεις των αναφορών ήταν πιο διαφορούμενες πριν τον SOX-404 και, το σημαντικότερο, οι αναφορές δεν ήταν υποκείμενες σε επίσημο έλεγχο. Ως εκ τούτου δεν είναι ξεκάθαρο τι περιθώριο υπάρχει στην αναφορά των αδυναμιών στην περίοδο του SOX-404. Επιπρόσθετα, το αποτέλεσμα από την ενθάρρυνση των αναφορών στους Ashbaugh-Skaife et al. (2007) είναι

---

<sup>7</sup> Οι ουσιαστικές αδυναμίες ανήκουν στην πιο σοβαρή κατηγορία ελαττωμάτων, βασιζόμενοι στην πιθανότητα και στην ουσιαστικότητα συσχετισμένων ανακρίβειών.

δύσκολο να ερμηνευθεί, καθώς ο σχεδιασμός της έρευνας τους δεν διαχωρίζει τις εταιρείες με και χωρίς υποκείμενο έλεγχο για αδυναμίες (Leone, 2007).

Άλλες πρόσφατες έρευνες παρέχουν αποδείξεις των συνεπειών των υποκείμενων κινδύνων του εσωτερικού ελέγχου. Αρκετές μελέτες καταγράφουν ότι οι εταιρείες με αναφερθείσες αδυναμίες είναι πιο πιθανό να έχουν μετέπειτα επαναδιατυπώσεις, το οποίο είναι συνεπές με την αύξηση της πιθανότητας ανακρίβειών από τις αδυναμίες του ελέγχου (Li & Wang (2006), Hoitash et al. (2008), Audit Analytics (2009), Nagy (2010), Feng & Li (2011)). Οι Feng et al. (2009) δείχνουν μία αρνητική σχέση ανάμεσα στην ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου και στα λάθη των προβλέψεων της διοίκησης για τα κέρδη, προτείνοντας ότι οι «φτωχοί» έλεγχοι επίσης επηρεάζουν δυσμενώς την ποιότητα των πληροφοριών στο εσωτερικό της εταιρείας. Άλλες μελέτες εξετάζουν συνέπειες των προβλημάτων του εσωτερικού ελέγχου βασισμένες στην κεφαλαιαγορά. Οι Beneish et al. (2008) και οι Hammesley et al. (2008) αναφέρουν αποδείξεις αρνητικών αποδόσεων του χρηματιστηρίου που περιβάλλουν την ανακοίνωση των αδυναμιών του εσωτερικού ελέγχου. Οι Ashbaugh-Skaife et al. (2009) και οι Costello & Wittenberg-Moerman (2011) δίνουν αποδείξεις ότι οι εταιρείες που αναφέρουν προβλήματα εσωτερικού ελέγχου αντιμετωπίζουν υψηλότερα κόστη ιδίων και ξένων κεφαλαίων. Συνολικά οι παραπάνω έρευνες δέχονται ότι η αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου σχετίζεται με την ποιότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και έχει επιπτώσεις στην κεφαλαιαγορά.

Οι Rice & Weber (2012) εξετάζουν την αποτελεσματικότητα των αναφορών εσωτερικού ελέγχου υπό τον SOX 404, ώστε να αναγνωρίσουν υπαρκτές ουσιώδεις αδυναμίες του εσωτερικού ελέγχου όπως και τους καθοριστικούς παράγοντες της σχετικής αποτελεσματικότητας αυτών των αναφορών ανάμεσα στις επιχειρήσεις. Παρά την υποχρεωτική φύση της αναφοράς των ουσιωδών αδυναμιών υπό τον SOX 404, οι εμπειρικές τους αποδείξεις δείχνουν ότι τα κίνητρα των διευθυντών και των εξωτερικών ελεγκτών να εντοπίσουν και να γνωστοποιήσουν τα προβλήματα του εσωτερικού ελέγχου παίζουν σημαντικό ρόλο στο αν τελικά γίνεται αναφορά ή όχι των υπαρκτών αδυναμιών. Συγκεκριμένα, εντοπίζουν ότι οι εταιρείες που χρειάζονται εξωτερικά κεφάλαια, μεγάλες εταιρείες και εταιρείες που πληρώνουν υψηλότερες αμοιβές μη ελεγκτικών υπηρεσιών στους εξωτερικούς ελεγκτές τους είναι λιγότερο πιθανό να αναφέρουν τις υπαρκτές αδυναμίες του εσωτερικού ελέγχου. Συνεπώς με αυτούς τους παράγοντες είναι και η επιρροή των κινήτρων των διευθυντών και των

εξωτερικών ελεγκτών για μη γνωστοποίηση των προβλημάτων του εσωτερικού ελέγχου. Επιπλέον, βρίσκουν ότι οι πελάτες των μεγάλων ελεγκτικών εταιρειών είναι λιγότερο πιθανό να αναφέρουν αδυναμίες, ενώ η κακή υγεία των χρηματοοικονομικών, οι προηγούμενες χρηματοοικονομικές καταστάσεις και τα προβλήματα ελέγχου, η μεγαλύτερη προσπάθεια του εξωτερικού ελεγκτή και οι πρόσφατες αλλαγές του εξωτερικού ελεγκτή και της διοίκησης είναι όλα θετικά σχετισμένα με την αναφορά αδυναμιών του ελέγχου υπό τον SOX 404. (Rice & Weber, 2012)

## **2.9 Συμπεράσματα**

Στον παρόν κεφάλαιο έγινε η ανασκόπηση της σχετικής με την παρούσα εργασία βιβλιογραφίας. Σημαντικό στοιχείο είναι η επαγγελματική ανεξαρτησία του ορκωτού ελεγκτή-λογιστή, η οποία αποτελεί βασική προϋπόθεση της αντικειμενικότητάς του. Ωστόσο, υπάρχουν αρκετοί παράγοντες, οι οποίοι μπορεί να υπονομεύσουν την ανεξαρτησία και την αμεροληψία του ελεγκτή, όπως η ταυτόχρονη παροχή ελεγκτικών και μη ελεγκτικών υπηρεσιών από τον ίδιο ελεγκτή.

Έχουν διεξαχθεί αρκετές έρευνες, οι οποίες προσπαθούν να εντοπίσουν τη σχέση ανάμεσα στην ανεξαρτησία του εξωτερικού ελεγκτή και την αμοιβή από παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών λόγω του επιπρόσθετου οικονομικού δεσμού μεταξύ ελεγχόμενης εταιρείας και ελεγκτή από την παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών. Αρκετά ερωτήματα εγείρει και η σχέση ανάμεσα στις αμοιβές ελεγκτικών και μη υπηρεσιών των οποίων τα μεγέθη διαφέρουν έντονα.

Σημαντικό στοιχείο είναι η αποτελεσματικότητα και η ποιότητα του ελέγχου, η οποία θα αποκαλύψει τις όποιες αδυναμίες και παρατυπίες της ελεγχόμενης εταιρείας. Ο έλεγχος πρέπει να είναι αποτελεσματικός, καθώς σε αυτόν βασίζονται οι επενδυτές για τη λήψη αποφάσεων. Τέλος, εξετάζεται η επισκόπηση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου από τον ορκωτό ελεγκτή. Η νομοθεσία απαιτεί από τον εξωτερικό ελεγκτή να συντάσσει ετήσια γνώμη για την αποτελεσματικότητα του συστήματος εσωτερικού ελέγχου.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3**

### **ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ**

#### **3.1 Εισαγωγή**

Στο παρόν κεφάλαιο, αναφέρονται συνοπτικά τα κυριότερα αρμόδια όργανα, τα οποία είναι υπεύθυνα για τον καθορισμό και την ορθή λειτουργία του ελέγχου. Επίσης, αναφέρεται ο ρόλος των Διεθνών Προτύπων Ελέγχου και γίνεται μία αναλυτική εξέταση των σχετικών με την παρούσα εργασία Διεθνών Προτύπων Ελέγχου. Τέλος, αναφέρεται ο νόμος Sarbanes-Oxley Act και τα στοιχεία του, τα σχετικά με το θέμα της εργασίας.

#### **3.2 Αρμόδια Όργανα**

Ιστορικά, ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά του λογιστικού επαγγέλματος στο δυτικό κόσμο είναι, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, η αυτορρύθμισή του, δηλαδή το δικαίωμα να θέτει πρότυπα εργασίας και συμπεριφοράς και να εποπτεύει τα μέλη του για την τήρησή τους. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, ύστερα από σειρά λογιστικών-ελεγκτικών σκανδάλων (Enron, Worldcom, Parmalat κλπ), φαίνεται ότι τα όρια της αυτορρύθμισης αρχίζουν να περιορίζονται. Αυτό καταδεικνύεται από τρεις συνδεόμενες μεταξύ τους σημαντικές εξελίξεις με ευρύτερες επιπτώσεις.

Η πρώτη εξέλιξη είναι η ενίσχυση των εποπτικών αρχών στις ΗΠΑ με το νόμο Sarbanes-Oxley Act και η ίδρυση το έτος 2002 του Public Companies Accounting Oversight Board (PCAOB), όργανο το οποίο εποπτεύεται από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς των ΗΠΑ (Securities and Exchange Commission). Η δημιουργία του PCAOB θεωρείται ως η σημαντικότερη αλλαγή στη λειτουργία του ελεγκτικού επαγγέλματος των ΗΠΑ από τη θέσπιση των νόμων περί χρηματιστηρίου του 1933 και του 1934, μετά τη μεγάλη οικονομική και χρηματιστηριακή κρίση του 1929. Αξίζει μάλιστα να σημειωθεί ότι οι αλλαγές αυτές στις ΗΠΑ έγιναν χωρίς ουσιαστική αντίδραση εκ μέρους του ελεγκτικού επαγγέλματος, το οποίο μέχρι τότε είχε επιτύχει με συντονισμένη αντίσταση να κυρώσει στην πράξη ανάλογες προσπάθειες.

Ο νόμος Sarbanes-Oxley Act πυροδότησε ή επίσπευσε εξελίξεις στην Ευρώπη και σε άλλες χώρες. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση σημειώθηκε η δεύτερη σημαντική εξέλιξη με την έκδοση της νέας Ογδοης Ελεγκτικής Οδηγίας 43/ΕΕ/17-05-2006.

Η τρίτη εξέλιξη έχει να κάνει με τη δημιουργία το έτος 2005 του Διεθνούς Συμβουλίου Εποπτείας Δημοσίου Συμφέροντος (Public Interest Oversight Board – PIOB) για την παρακολούθηση του τρόπου λειτουργίας της IFAC (Καραμάνης, 2008).

Όσον αφορά τα Ελεγκτικά Πρότυπα (Auditing Standards), αυτά αποτελούν ένα «ελεγκτικό πλαίσιο», το οποίο καθορίζει τις αρχές και διαδικασίες εκτέλεσης του ελεγκτικού έργου. Τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου εκδίδονται, υπό την εποπτεία της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών «IFAC», από το Συμβούλιο Διεθνών Προτύπων Ελέγχου και Διασφάλισης «IAASB».

Η Διεθνής Ομοσπονδία Λογιστών ιδρύθηκε από 63 επαγγελματικές ενώσεις ελεγκτών. Βασικός σκοπός της IFAC είναι η ενδυνάμωση του επαγγέλματος του ορκωτού ελεγκτή σε παγκόσμιο επίπεδο κυρίως με την ανάπτυξη προτύπων υψηλής ποιότητας, μέσω της συνεργασίας και επικοινωνίας των επαγγελματικών ενώσεων και με τη συνεργασία με άλλους διεθνείς οργανισμούς (Λουμιώτης & Τζίφας, 2012).

Προκειμένου να πετύχει τους ανωτέρω στόχους, η IFAC ίδρυσε τα κατωτέρω συμβούλια και επιτροπές:

- Διεθνές Συμβούλιο Προτύπων Ελέγχου και Διασφάλισης (IAASB)
  - Διεθνές Συμβούλιο Επαγγελματικής Επιμόρφωσης και Δεοντολογίας (IAESB)
  - Επιτροπή Επαγγελματιών Λογιστών
  - Διεθνές Συμβούλιο Λογιστικών Προτύπων Δημοσίου Τομέα (IPSASB)
- Το Διεθνές Συμβούλιο Προτύπων Ελέγχου και Διασφάλισης εκδίδει:
- Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου (International Standards on Auditing «ISA»)
  - Διεθνή Πρότυπα για Αναθέσεις Επισκόπησης (ISREs)
  - Διεθνή Πρότυπα για Αναθέσεις Διασφάλισης (ISAEs)
  - Διεθνή Πρότυπα για Συναφείς Υπηρεσίες (ISRSs)
  - Οδηγίες Διεθνούς Ελεγκτικής Πρακτικής

Η Διεθνής Ομοσπονδία Λογιστών (IFAC – International Federation of Accountants) ιδρύθηκε το 1977 στο Μόναχο της Γερμανίας στο 11<sup>ο</sup> παγκόσμιο Συνέδριο των Λογιστών. Ιδρύθηκε με σκοπό την ενδυνάμωση του λογιστικού επαγγέλματος παγκοσμίως κατά το δημόσιο συμφέρον. Αρμοδιότητες της IFAC είναι

η ανάπτυξη υψηλής ποιότητας διεθνών προτύπων στον έλεγχο και τη διασφάλιση του, στη λογιστική του δημοσίου τομέα, στην επαγγελματική δεοντολογία και στην εκπαίδευση των επαγγελματιών λογιστών και στην υποστήριξη και υιοθέτηση των ανωτέρω. Διευκολύνει τη σύμπραξη και τη συνεργασία ανάμεσα στα σώματα-μέλη της και με άλλους οργανισμούς, και υπηρετεί ως διεθνής αντιπρόσωπος του λογιστικού επαγγέλματος (IFAC, International Federation of Accountants, 2014).

Το Διεθνές Συμβούλιο Προτύπων Ελέγχου και Διασφάλισης (IAASB – International Auditing and Assurance Standards Board) είναι ένα ανεξάρτητο σώμα για τη θέσπιση προτύπων, το οποίο υπηρετεί το δημόσιο συμφέρον, διαμορφώνοντας υψηλής ποιότητας διεθνή πρότυπα για τον έλεγχο, τη διασφάλιση και άλλα σχετικά πρότυπα, διευκολύνοντας τη σύγκλιση των διεθνών και εθνικών προτύπων ελέγχου και διασφάλισης. Κατ' αυτό τον τρόπο, το IAASB ενισχύει την ποιότητα και τη συνέπεια της πρακτικής ανά τον κόσμο και ενδυναμώνει την εμπιστοσύνη του κοινού στο επάγγελμα του ελέγχου και της διασφάλισης παγκοσμίως (IFAC, International Federation of Accountants, 2014).

Το Διεθνές Συμβούλιο Επαγγελματικής Επιμόρφωσης και Δεοντολογίας (IAESB – International Accounting Education Standards Board) είναι ένα ανεξάρτητο σώμα θέσπισης προτύπων, το οποίο υπηρετεί το δημόσιο συμφέρον καθιερώνοντας πρότυπα στον τομέα της επαγγελματικής λογιστικής εκπαίδευσης, που υπαγορεύει τεχνική επάρκεια και επαγγελματικές ικανότητες, αξίες, ήθη και συμπεριφορές (IFAC, International Federation of Accountants, 2014).

Το Αμερικανικό Ινστιτούτο Ορκωτών Λογιστών (AICPA – American Institute of Certified Accountants) είναι ο εθνικός οργανισμός ορκωτών λογιστών των ΗΠΑ του οποίου ο σκοπός είναι η προώθηση και διατήρηση υψηλών επαγγελματικών προτύπων. Κατά τα 100 και πλέον χρόνια της ύπαρξής του το AICPA έχει συμβάλλει σημαντικά στη διαμόρφωση γενικά παραδεκτών αρχών λογιστικής, καθώς και στην ανάπτυξη ελεγκτικών προτύπων. Εκτός, από τον ορισμό των ελεγκτικών προτύπων, έχει επιπλέον την ευθύνη καθιέρωσης προτύπων για υπηρεσίες πιστοποίησης, υπηρεσίες λογιστικής και αναφορών, συμβουλευτικές και φορολογικές υπηρεσίες. Επιπρόσθετα, διεξάγει συνεχιζόμενα εκπαιδευτικά προγράμματα και διαχειρίζεται τις εξετάσεις πιστοποίησης Ορκωτών Λογιστών (Rittenberg & Schwieger, 1994). Σημαντικό επίτευγμα του AICPA αποτελεί ο Κώδικας Επαγγελματικής Δεοντολογίας. Κρατικές υπηρεσίες και εποπτικές αρχές ζητούν τη συνεργασία και τη



γνώμη του AICPA για τη βελτίωση των νόμων και των κανονισμών που σχετίζονται με λογιστικά και ελεγκτικά θέματα. (Καζαντζής, 2006)

Η Επιτροπή Αξιών και Χρηματιστηρίων των ΗΠΑ (SEC – Securities and Exchange Commission), αντίστοιχη της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, είναι ανεξάρτητη, οιονεί δικαστική, αρχή με σκοπό της την εφαρμογή του Νόμου περί Αξιών του 1934 και άλλων νόμων αναφερόμενων στα αξιόγραφα και σε άλλα χρηματοοικονομικά θέματα. Κύρια υπευθυνότητα της επιτροπής αυτής είναι η προστασία των συμφερόντων των επενδυτών και του κοινού, απαιτώντας από τις εταιρείες, που προσφέρουν αξιόγραφα σε δημόσια πώληση, πλήρη αποκάλυψη των χρηματοοικονομικών στοιχείων. Μια άλλη υπευθυνότητά της είναι η αποτροπή της κακής παρουσίας, της εξαπάτησης ή άλλων δόλιων πράξεων της αγοράς και πώλησης αξιόγραφων (Καζαντζής, 2006). Ακόμη συμμετέχει ενεργά στην αναθεώρηση των λογιστικών και ελεγκτικών προτύπων, ενώ έχει το δικαίωμα παρέμβασης στην περίπτωση που θεωρήσει τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις μιας εταιρείας παραπλανητικές (Rittenberg & Schwieger, 1994).

Το διεθνές Συμβούλιο Εποπτείας Δημοσίου Συμφέροντος (PIOB – Public Interest Oversight Board) ιδρύθηκε το 2005. Έχει έδρα τη Μαδρίτη, είναι δεκαμελές και τα μέλη του ορίστηκαν από διεθνείς ρυθμιστικές αρχές<sup>8</sup>. Το βασικό αντικείμενο ενδιαφέροντος του Συμβουλίου αυτού είναι ο έλεγχος και οι άλλες υπηρεσίες διασφάλισης. Συγκεκριμένα, το PIOB έχει την εξουσία να εποπτεύει τον τρόπο λειτουργίας της IFAC σε ό,τι αφορά στη διαδικασία έκδοσης ελεγκτικών προτύπων και κανόνων, κανόνων δεοντολογίας και ανεξαρτησίας, κανόνων εκπαίδευσης και διαδικασιών διασφάλισης ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών (quality control). Το ίδιο συμβούλιο προβλέπεται να επιβλέπει το πρόγραμμα συμμόρφωσης των ινστιτούτων-μελών της IFAC με τους κανόνες της IFAC (Compliance Advisory Panel<sup>9</sup>) (Καραμάνης, 2008).

Το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών (IIA – Institute of Internal Auditors) είναι ένας οργανισμός αφοσιωμένος στην επαύξηση του επαγγελματισμού και της θέσης

---

<sup>8</sup> Διεθνής Επιτροπή Χρηματιστηρίων (IOSCO), Επιτροπή Βασιλείας για την Εποπτεία του Τραπεζικού Συστήματος, Διεθνής Επιτροπή για την Εποπτεία της Ασφαλιστικής Αγοράς, Παγκόσμια Τράπεζα και Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Commission).

<sup>9</sup> Η Compliance Advisory Panel (Συμβουλευτική Επιτροπή Συμμόρφωσης) επιβλέπει και παρέχει συμβουλές στο προσωπικό συμμόρφωσης της IFAC, σχετικά με την εφαρμογή και τη λειτουργία του Προγράμματος Συμμόρφωσης του Σώματος των Μελών της IFAC, συστάσεις στο συμβούλιο της IFAC σχετικά με τις αιτήσεις απόκτησης της ιδιότητας μέλους και συνεργασία με τους τοπικούς οργανισμούς και τις οργανώσεις λογιστών (IFAC, International Federation of Accountants, 2014).

του εσωτερικού ελέγχου. Με χιλιάδες μέλη σε πάνω από 100 χώρες το ΙΑ φέρει ευθύνες για την έκδοση προτύπων και ερμηνειών αυτών. Επιπλέον, το ινστιτούτο διαχειρίζεται το πρόγραμμα πιστοποίησης εσωτερικών ελεγκτών, το οποίο αποτελεί μέτρο αναφοράς ικανοτήτων στο επάγγελμα του εσωτερικού ελέγχου (Rittenberg & Schwieger, 1994).

### **3.3 Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου**

Τα εθνικά πρότυπα ελέγχου και συναφών υπηρεσιών, που εκδίδονται σε πολλές χώρες, διαφέρουν κατά τη μορφή και το περιεχόμενο. Η ΙΑPC λαμβάνει γνώση παρόμοιων εγγράφων και διαφορών και υπό το πρίσμα κάθε παρόμοιας γνώσης εκδίδει τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου (ΔΠΕ), τα οποία προορίζονται για διεθνή αποδοχή. Τα ΔΠΕ περιέχουν βασικές αρχές και ουσιαστικές διαδικασίες, μαζί με άλλες σχετικές οδηγίες με μορφή επεξηγηματικού και άλλου υλικού. Οι βασικές αρχές και ουσιαστικές διαδικασίες, πρέπει να ερμηνεύονται στο πλαίσιο του επεξηγηματικού και λοιπού υλικού που παρέχει καθοδήγηση για την εφαρμογή τους.

Σε εξαιρετικές συνθήκες, ο ελεγκτής μπορεί να κρίνει αναγκαίο να παρεκκλίνει από ένα ΔΠΕ για να επιτύχει περισσότερο αποτελεσματικά το σκοπό του ελέγχου. Στις περιπτώσεις αυτές, ο ελεγκτής πρέπει να είναι σε θέση να αιτιολογήσει αυτή την παρέκκλιση του. Τα ΔΠΕ είναι ανάγκη να εφαρμόζονται μόνο σε ουσιαστικής σημασίας θέματα. Τυχόν περιορισμός στην εφαρμογή κάποιου συγκεκριμένου ΔΠΕ αποσαφηνίζεται στις εισαγωγικές παραγράφους του ΔΠΕ.

Τα ΔΠΕ δεν παρακάμπτουν τους τοπικούς κανονισμούς που διέπουν τον έλεγχο των οικονομικών ή άλλων πληροφοριών στοιχείων σε μια συγκεκριμένη χώρα. Στο μέτρο που τα ΔΠΕ συμφωνούν με τους τοπικούς κανονισμούς σε κάποιο συγκεκριμένο θέμα, ο έλεγχος των οικονομικών ή άλλων πληροφοριακών στοιχείων στη χώρα αυτή σύμφωνα με τους τοπικούς κανονισμούς, θα συμμορφώνεται αυτομάτως προς τα ΔΠΕ, τα συναφή με αυτό το αντικείμενο. Στην περίπτωση κατά την οποία οι τοπικοί κανονισμοί διαφέρουν ή δίστανται προς τα ΔΠΕ σε κάποιο συγκεκριμένο αντικείμενο, τα Σώματα-Μέλη πρέπει να συμμορφώνονται προς τις

υποχρεώσεις τους, όπως καθορίζονται από το Καταστατικό της IFAC στο μέτρο που αυτά αφορούν τα ΔΠΕ<sup>10</sup> (Καζαντζής, 2006).

Αντίθετα, με τα ΔΛΠ (ή ΔΠΧΠ), τα οποία αποτελούν ένα ουσιαστικό σύστημα κατευθύνσεων για την επεξεργασία, τον λεπτομερή υπολογισμό και τη σύνθεση των χρηματοοικονομικών στοιχείων (πληροφοριών) που θα ενταχθούν σε επεξεργασμένη μορφή στις Οικονομικές Καταστάσεις, τα ΔΠΕ αποτελούν ένα διαδικαστικό σύστημα κανόνων συμπεριφοράς (δεοντολογίας) και πρακτικών οδηγιών για το πώς θα πρέπει να διενεργούνται οι έλεγχοι των Οικονομικών Καταστάσεων<sup>11</sup>. Τα ΔΠΕ παρέχουν γενικές αρχές συμπεριφοράς, κανόνες δεοντολογίας και πρακτικές οδηγίες που ορίζουν τα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις των ελεγκτών με σκοπό την εξασφάλιση της αποτελεσματικής και χρηστής τήρησης από αυτούς των υποχρεώσεών τους κατά την προσφορά ελεγκτικών και άλλων συνδεδεμένων υπηρεσιών (Αυγουλέας, 2006).

Για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας θα αναφερθούν μόνο συγκεκριμένα ΔΠΕ. Αυτά είναι τα ακόλουθα:

- ΔΠΔΠ 1: «Δικλείδες ποιότητας για λογιστικές επιχειρήσεις που διενεργούν ελέγχους και επισκοπήσεις οικονομικών καταστάσεων, καθώς και άλλες αναθέσεις διασφάλισης και συναφών υπηρεσιών»
- ΔΠΕ 200: «Γενικοί στόχοι του ανεξάρτητου ελεγκτή και η διενέργεια ελέγχου σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου»
- ΔΠΕ 220: «Δικλείδες ποιότητας για τον έλεγχο οικονομικών καταστάσεων»
- ΔΠΕ 240: «Ευθύνες του ελεγκτή σχετικά με απάτη σε έναν έλεγχο οικονομικών καταστάσεων»

---

<sup>10</sup> Το Καταστατικό της IFAC ορίζει ότι «τα Σώματα –Μέλη υποβοηθούν το έργο της IFAC με την ενημέρωση των μελών τους πάνω σε κάθε διακήρυξη που διατυπώνεται από την IFAC και με τη χρησιμοποίηση της καλύτερης προσπάθειάς τους που θα καταβάλλουν ώστε:

i να υλοποιούνται οι διακηρύξεις αυτές, οσάκις χρειάζεται και στη μέγιστη δυνατή έκταση κάτω από τις ισχύουσες κατά τόπους συνθήκες και

ii συγκεκριμένα να ενσωματώνονται στα εθνικά ελεγκτικά τους πρότυπα οι αρχές πάνω στις οποίες στηρίζονται τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα όπως διαμορφώνονται από την IFAC.

<sup>11</sup> Η παρ.34 του Παραρτήματος στο ΔΕΠ 200 ορίζει ως Οικονομικές Καταστάσεις (financial statements) κάθε δομημένη απεικόνιση χρηματοοικονομικών πληροφοριών που προέρχεται από τα λογιστικά στοιχεία της οικονομικής ενότητας υπό έλεγχο, η οποία συνήθως περιλαμβάνει συνοδευτικές σημειώσεις και έχει ως σκοπό τη δημοσιοποίηση της οικονομικής κατάστασης (περιουσιακά στοιχεία ή υποχρεώσεις) του ελεγχόμενου σε δεδομένο χρονικό σημείο ή τις μεταβολές που επήλθαν σε καθορισμένη χρονική περίοδο χρησιμοποιώντας ένα συγκεκριμένο πλαίσιο για τη σύνταξη και επεξεργασία τους. Ο όρος μπορεί να αναφέρεται σε ολοκληρωμένο σύνολο χρηματοοικονομικών καταστάσεων, είτε σε μεμονωμένη κατάσταση στοιχείων όπως πχ ο ισολογισμός, η κατάσταση εσόδων και εξόδων και άλλες σχετικές δηλώσεις.

- ΔΠΕ 610: «Χρησιμοποίηση της εργασίας των εσωτερικών ελεγκτών»

### 3.4 Διεθνές Πρότυπο Διασφάλισης Ποιότητας – 1

Το Διεθνές Πρότυπο Δικλείδων Ποιότητας (ΔΠΔΠ) 1, «Δικλείδες ποιότητας για λογιστικές επιχειρήσεις που διενεργούν ελέγχους και επισκοπήσεις οικονομικών καταστάσεων, καθώς και άλλες αναθέσεις διασφάλισης και συναφών υπηρεσιών» ασχολείται με τις ευθύνες μιας ελεγκτικής εταιρείας για το σύστημα δικλείδων ποιότητας αυτής σχετικά με ελέγχους και επισκοπήσεις οικονομικών καταστάσεων και άλλες αναθέσεις διασφάλισης και συναφών υπηρεσιών. Αυτό το ΔΠΔΠ πρέπει να μελετάται σε συνδυασμό με τις σχετικές απαιτήσεις δεοντολογίας.<sup>12</sup>

Ένα σύστημα δικλίδων ποιότητας αποτελείται από πολιτικές σχεδιασμένες να επιτυγχάνουν τους στόχους που ορίζονται και από διαδικασίες που είναι αναγκαίες για την εφαρμογή και παρακολούθηση της συμμόρφωσης με αυτές τις πολιτικές.<sup>13</sup>

Το ΔΠΔΠ εφαρμόζεται σε όλες τις ελεγκτικές εταιρείες επαγγελματικών λογιστών αναφορικά με ελέγχους και επισκοπήσεις οικονομικών καταστάσεων και άλλες αναθέσεις διασφάλισης και συναφών υπηρεσιών. Η φύση και η έκταση των πολιτικών και διαδικασιών που αναπτύσσονται από μια επιμέρους ελεγκτική εταιρεία, ώστε να συμμορφώνεται με το παρόν ΔΠΔΠ θα εξαρτηθεί από διάφορους παράγοντες όπως το μέγεθος και τα λειτουργικά χαρακτηριστικά της εταιρείας, καθώς και αν αποτελεί μέρος ενός δικτύου.<sup>14</sup>

Ο σκοπός της ελεγκτικής εταιρείας είναι να θεσπίσει και να διατηρεί ένα σύστημα δικλίδων ποιότητας το οποίο θα της παρέχει λελογισμένη διασφάλιση ότι η ελεγκτική εταιρεία και το προσωπικό της συμμορφώνονται με τα επαγγελματικά πρότυπα και τις εφαρμοστέες νομικές και κανονιστικές απαιτήσεις και ότι οι εκθέσεις που εκδίδονται από αυτή ή τους εταίρους ανάθεσης είναι ενδεδειγμένες για τις περιστάσεις (IFAC & IAASB, 2009).<sup>15</sup>

Σύμφωνα με τις απαιτήσεις που προδιαγράφονται από το ΔΠΔΠ – 1, βασική υποχρέωση κάθε ελεγκτικής εταιρείας είναι να σχεδιάσει και να διατηρεί σύστημα ποιοτικού ελέγχου, που να παρέχει εύλογη διασφάλιση ότι αυτή και το προσωπικό

---

<sup>12</sup> ΔΠΔΠ 1, παράγραφος 1

<sup>13</sup> ΔΠΔΠ 1, παράγραφος 3

<sup>14</sup> ΔΠΔΠ 1, παράγραφος 4

<sup>15</sup> ΔΠΔΠ 1, παράγραφος 11

της συμμορφώνονται με τα επαγγελματικά πρότυπα, τις νομικές και κανονιστικές υποχρεώσεις και ότι οι εκδοθείσες εκθέσεις ελέγχου είναι κατάλληλες για τις περιστάσεις.

Μεταξύ άλλων κάθε ελεγκτική εταιρεία πρέπει να θεσπίσει και να διατηρεί σύστημα δικλείδων ποιότητας και να καθιερώσει αρχές και διαδικασίες, σχεδιασμένες καταλλήλως, ώστε να προωθούν μια κατάλληλη εσωτερική κουλτούρα, στην οποία τονίζεται ότι η ποιότητα του έργου είναι σημαντική στη διεκπεραίωση κάθε έργου. Επιπλέον πρέπει να καθιερώσει αρχές και διαδικασίες, σχεδιασμένες καταλλήλως, ώστε να παρέχουν εύλογη διασφάλιση ότι αυτή και το προσωπικό της συμμορφώνονται με τα αντίστοιχα πρότυπα επαγγελματικής δεοντολογίας. Σύμφωνα με τον κώδικα δεοντολογίας της IFAC ορίζονται ως βασικές αρχές της επαγγελματικής δεοντολογίας η ακεραιότητα, η αντικειμενικότητα, η επαγγελματική ικανότητα και δέουσα προσοχή, η εχεμύθεια και η επαγγελματική συμπεριφορά (Λουμιώτης & Τζίφας, 2012).

### **3.5 Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 200**

Το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 200 «Γενικοί στόχοι του ανεξάρτητου ελεγκτή και η διενέργεια ελέγχου σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου» ασχολείται με τις γενικές ευθύνες του ανεξάρτητου ελεγκτή όταν διενεργεί έναν έλεγχο οικονομικών καταστάσεων σύμφωνα με τα ΔΠΕ. Ειδικότερα, παραθέτει τους γενικούς αντικειμενικούς σκοπούς του ανεξάρτητου ελεγκτή και εξηγεί τη φύση και το πεδίο ενός ελέγχου σχεδιασμένου να επιτρέπει στον ανεξάρτητο ελεγκτή να επιτυγχάνει αυτούς τους αντικειμενικούς σκοπούς. Επίσης, εξηγεί το πεδίο, την ισχύ και τη δομή των ΔΠΕ και περιλαμβάνει απαιτήσεις για τη θέσπιση των γενικών ευθυνών του ανεξάρτητου ελεγκτή που εφαρμόζονται σε όλους τους ελέγχους, συμπεριλαμβανομένης της δέσμευσης να συμμορφώνεται με τα ΔΠΕ.<sup>16</sup>

Τα ΔΠΕ έχουν συνταχθεί στο πλαίσιο ενός ελέγχου οικονομικών καταστάσεων από ένα ελεγκτή. Πρέπει να προσαρμόζονται, στο βαθμό που είναι απαραίτητο στις περιστάσεις, όταν εφαρμόζονται σε ελέγχους άλλων ιστορικών χρηματοοικονομικών πληροφοριών. Τα ΔΠΕ δεν αφορούν τις ευθύνες του ελεγκτή που μπορεί να προκύψουν από νομοθετικές, κανονιστικές ή λοιπές διατάξεις σε σχέση, για

---

<sup>16</sup> ΔΠΕ 200, παράγραφος 1

παράδειγμα, με την προσφορά τίτλων στο κοινό. Τέτοιες ευθύνες ενδέχεται να διαφέρουν από εκείνες που θεσπίζονται στα ΔΠΕ. Έτσι, ενώ ο ελεγκτής μπορεί να βρει πτυχές των ΔΠΕ χρήσιμες σε αυτές τις περιπτώσεις, είναι ευθύνη του ελεγκτή να εξασφαλίζει την τήρηση όλων των σχετικών νομικών, κανονιστικών ή επαγγελματικών υποχρεώσεων.<sup>17</sup>

Σκοπός ενός ελέγχου είναι να βελτιωθεί ο βαθμός εμπιστοσύνης των σκοπούμενων χρηστών στις οικονομικές καταστάσεις. Αυτό επιτυγχάνεται με την έκφραση μιας γνώμης από τον ελεγκτή για το εάν οι οικονομικές καταστάσεις έχουν καταρτιστεί, από κάθε ουσιώδη άποψη, σύμφωνα με το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς. Στην περίπτωση των περισσότερων πλαισίων γενικού σκοπού, αυτή η γνώμη σχετίζεται με το εάν οι οικονομικές καταστάσεις παρουσιάζονται εύλογα, από κάθε ουσιώδη άποψη, ή παρέχουν μια αληθή και εύλογη εικόνα σύμφωνα με το πλαίσιο. Ένας έλεγχος που διεξάγεται σύμφωνα με τα ΔΠΕ και τις σχετικές απαιτήσεις δεοντολογίας καθιστά ικανό τον ελεγκτή να σχηματίσει αυτή τη γνώμη.<sup>18</sup>

Ο ελεγκτής πρέπει να συμμορφώνεται με τις σχετικές απαιτήσεις δεοντολογίας που σχετίζονται με τις αναθέσεις ελέγχου οικονομικών καταστάσεων συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αφορούν στην ανεξαρτησία, να σχεδιάζει και να πραγματοποιεί έναν έλεγχο με επαγγελματικό σκεπτικισμό, αναγνωρίζοντας ότι μπορεί να υπάρχουν περιστάσεις που κάνουν τις οικονομικές καταστάσεις να είναι ουσιωδώς εσφαλμένες και να ασκεί επαγγελματική κρίση κατά το σχεδιασμό και την εκτέλεση ενός ελέγχου οικονομικών καταστάσεων (IFAC & IAASB, 2009).<sup>19</sup>

### **3.6 Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 220**

Το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 220 «Δικλίδες ποιότητας για τον έλεγχο οικονομικών καταστάσεων» ασχολείται με τις ειδικές ευθύνες του ελεγκτή σχετικά με τις διαδικασίες δικλίδων ποιότητας για έναν έλεγχο οικονομικών καταστάσεων. Ασχολείται επίσης, ανάλογα με την περίπτωση, με τις ευθύνες του διενεργούντος την

---

<sup>17</sup> ΔΠΕ 200, παράγραφος 2

<sup>18</sup> ΔΠΕ 200, παράγραφος 3

<sup>19</sup> ΔΠΕ 200, παράγραφοι 14, 15, 16

επισκόπηση των δικλίδων ποιότητας της ανάθεσης. Αυτό το ΔΠΕ πρέπει να μελετάται σε συνδυασμό με τις σχετικές απαιτήσεις δεοντολογίας.<sup>20</sup>

Τα συστήματα δικλίδων ποιότητας, οι πολιτικές και οι διαδικασίες είναι ευθύνη της ελεγκτικής εταιρείας. Σύμφωνα με το ΔΠΔΠ 1, η ελεγκτική εταιρεία έχει μια δέσμευση να καθιερώνει και να διατηρεί ένα σύστημα δικλίδων ποιότητας που της παρέχει τη λελογισμένη διασφάλιση ότι αυτή και το προσωπικό της συμμορφώνονται με τα επαγγελματικά πρότυπα και τις εφαρμοστέες νομικές και κανονιστικές απαιτήσεις, και ότι οι εκθέσεις που εκδίδει η ίδια ή οι εταίροι ανάθεσης είναι ενδεδειγμένες υπό τις περιστάσεις.

Το ΔΠΕ 220 στηρίζεται στη βάση ότι η ελεγκτική εταιρεία υπόκειται στο ΔΠΔΠ 1 ή σε εθνικές απαιτήσεις που είναι τουλάχιστον εξίσου απαιτητικές (IFAC & IAASB, 2009).<sup>21</sup>

Σε όλη τη διάρκεια της ανάθεσης ελέγχου ο υπεύθυνος ελεγκτής φέρει την ευθύνη να εφαρμόσει όλες τις απαραίτητες διαδικασίες που θα εξασφαλίσουν την πλήρη συμμόρφωση της ελεγκτικής ομάδας με τις σχετικές απαιτήσεις δεοντολογίας και ανεξαρτησίας. Ο κώδικας δεοντολογίας της IFAC καθορίζει τις θεμελιώδεις αρχές της επαγγελματικής δεοντολογίας, οι οποίες περιλαμβάνουν ακεραιότητα, αντικειμενικότητα, επαγγελματική ικανότητα και επιμέλεια, εχεμύθεια και επαγγελματική συμπεριφορά (Λουμιώτης & Τζίφας, 2012).

### **3.7 Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 240**

Το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 240 «Ευθύνες του ελεγκτή σχετικά με απάτη σε έναν έλεγχο οικονομικών καταστάσεων» ασχολείται με τις ευθύνες του ελεγκτή σχετικά με απάτη σε έναν έλεγχο οικονομικών καταστάσεων. Ειδικότερα, αναπτύσσει το πώς πρέπει να εφαρμόζονται το ΔΠΕ 315<sup>22</sup> και το ΔΠΕ 330<sup>23</sup> σε σχέση με τους κινδύνους ουσιώδους σφάλματος λόγω απάτης.<sup>24</sup>

Τα σφάλματα στις οικονομικές καταστάσεις μπορεί να προκύψουν είτε από απάτη είτε από λάθος. Το διακριτικό στοιχείο μεταξύ απάτης και λάθους είναι το εάν

---

<sup>20</sup> ΔΠΕ 220, παράγραφος 1

<sup>21</sup> ΔΠΕ 220, παράγραφος 2

<sup>22</sup> ΔΠΕ 315, «Εντοπισμός και εκτίμηση των κινδύνων ουσιώδους σφάλματος μέσω κατανόησης της οντότητας και του περιβάλλοντός της»

<sup>23</sup> ΔΠΕ 330, «Οι αντιδράσεις του ελεγκτή στους εκτιμώμενους κινδύνους»

<sup>24</sup> ΔΠΕ 240, παράγραφος 1

η υποκείμενη ενέργεια που καταλήγει στο σφάλμα των οικονομικών καταστάσεων είναι εκούσια ή ακούσια.<sup>25</sup>

Αν και η απάτη είναι μια ευρεία νομική έννοια, για τους σκοπούς των ΔΠΕ, ο ελεγκτής ενδιαφέρεται για την απάτη που προκαλεί ένα ουσιώδες σφάλμα στις οικονομικές καταστάσεις. Δύο τύποι εκούσιων σφαλμάτων αφορούν τον ελεγκτή: τα σφάλματα που είναι αποτέλεσμα απατηλής χρηματοοικονομικής αναφοράς και τα σφάλματα που είναι αποτέλεσμα κατάχρησης περιουσιακών στοιχείων. Μολονότι ο ελεγκτής μπορεί να υποπτεύεται ή, σε σπάνιες περιπτώσεις, να εντοπίζει την ύπαρξη απάτης, ο ελεγκτής δεν προσδιορίζει νομικά εάν η απάτη έχει πράγματι συμβεί.<sup>26</sup>

Η πρωταρχική ευθύνη για την πρόληψη και τον εντοπισμό απάτης ανήκει σε εκείνους που είναι επιφορτισμένοι με την διακυβέρνηση της οντότητας καθώς και με τη διοίκηση. Είναι σημαντικό η διοίκηση, με την επίβλεψη εκείνων που είναι επιφορτισμένοι με τη διακυβέρνηση, να δίνει μεγάλη έμφαση στην πρόληψη της απάτης, γεγονός το οποίο μπορεί να ελαττώσει τις ευκαιρίες να λάβει χώρα απάτη, και στην αποτροπή της απάτης, γεγονός το οποίο θα μπορούσε να πείσει τα άτομα να μην διαπράξουν απάτη γιατί υπάρχει η πιθανότητα εντοπισμού και τιμωρίας. Αυτό συνεπάγεται δέσμευση για τη δημιουργία μιας κουλτούρας εντιμότητας και δεοντολογικής συμπεριφοράς η οποία μπορεί να ενισχυθεί από την ενεργή επίβλεψη εκείνων που είναι επιφορτισμένοι με τη διακυβέρνηση. Η επίβλεψη από εκείνους που είναι επιφορτισμένοι με τη διακυβέρνηση περιλαμβάνει την εξέταση της δυνατότητας για παραβίαση των δικλίδων ή άλλης ανάρμοστης επιρροής επί της διαδικασίας χρηματοοικονομικής αναφοράς, όπως προσπάθειες της διοίκησης να διαχειριστεί τα κέρδη ώστε να επηρεάσει τις αντιλήψεις των αναλυτών ως προς την επίδοση και την κερδοφορία της οντότητας.<sup>27</sup>

Ένας ελεγκτής που διενεργεί έλεγχο σύμφωνα με τα ΔΠΕ έχει την ευθύνη απόκτησης εύλογης διασφάλισης ότι οι οικονομικές καταστάσεις λαμβανόμενες ως σύνολο είναι απαλλαγμένες από ουσιώδες σφάλμα, είτε οφείλεται σε απάτη είτε σε λάθος. Λόγω των ενδογενών περιορισμών ενός ελέγχου, υπάρχει ο αναπόφευκτος κίνδυνος ότι ορισμένα ουσιώδη σφάλματα των οικονομικών καταστάσεων μπορεί να

---

<sup>25</sup> ΔΠΕ 240, παράγραφος 2

<sup>26</sup> ΔΠΕ 240, παράγραφος 3

<sup>27</sup> ΔΠΕ 240, παράγραφος 4



μην εντοπισθούν, παρότι ο έλεγχος είναι σωστά σχεδιασμένος και έχει διενεργηθεί σύμφωνα με τα ΔΠΕ<sup>28</sup>.<sup>29</sup>

Όπως περιγράφεται στο ΔΠΕ 200<sup>30</sup>, οι δυνητικές επιπτώσεις των ενδογενών περιορισμών είναι ιδιαίτερα σημαντικές στην περίπτωση σφάλματος που προκύπτει από απάτη. Ο κίνδυνος μη εντοπισμού ουσιώδους σφάλματος που προκύπτει από απάτη είναι υψηλότερος από τον κίνδυνο μη εντοπισμού σφάλματος που προκύπτει από λάθος. Αυτό συμβαίνει επειδή η απάτη μπορεί να περιλαμβάνει πολυσύνθετα και προσεκτικά οργανωμένα σχήματα που σχεδιάστηκαν για τη συγκάλυψή της, όπως πλαστογραφία, εσκεμμένη παράλειψη καταγραφής συναλλαγών ή εκούσιες ψευδείς διαβεβαιώσεις που γίνονται προς τον ελεγκτή. Τέτοιες απόπειρες συγκάλυψης μπορεί να είναι ακόμα πιο δύσκολο να εντοπισθούν όταν συνοδεύονται από συμπαιγνία. Η συμπαιγνία μπορεί να κάνει τον ελεγκτή να πιστέψει ότι τα ελεγκτικά τεκμήρια είναι πειστικά ενώ στην πραγματικότητα είναι ψευδή. Η ικανότητα του ελεγκτή να εντοπίσει την απάτη εξαρτάται από παράγοντες όπως η επιδεξιότητα του δράστη, η συχνότητα και η έκταση της χειραγώγησης, ο υπάρχων βαθμός συμπαιγνίας, το σχετικό μέγεθος των επιμέρους ποσών χειραγώγησης, και η ιεραρχική θέση των ατόμων που εμπλέκονται. Ενώ ο ελεγκτής μπορεί να είναι σε θέση να εντοπίσει πιθανές ευκαιρίες για διάπραξη απάτης, είναι δύσκολο για τον ελεγκτή να διαπιστώσει εάν σφάλματα σε τομείς κρίσεως, όπως οι λογιστικές εκτιμήσεις προκαλούνται από απάτη ή λάθος.<sup>31</sup>

Επιπλέον, ο κίνδυνος να μην εντοπίσει ο ελεγκτής ένα ουσιώδες σφάλμα που προκύπτει από απάτη της διοίκησης είναι μεγαλύτερος από την απάτη ενός εργαζομένου, επειδή η διοίκηση είναι συχνά σε θέση να χειραγωγεί άμεσα ή έμμεσα τα λογιστικά αρχεία, να παρουσιάζει απατηλές χρηματοοικονομικές πληροφορίες ή να παραβιάζει τις διαδικασίες δικλίδων που σχεδιάστηκαν για την αποφυγή παρόμοιων περιπτώσεων απάτης από άλλους εργαζομένους.<sup>32</sup>

Κατά την απόκτηση εύλογης διασφάλισης, ο ελεγκτής είναι υπεύθυνος για τη διατήρηση επαγγελματικού σκεπτικισμού καθ' όλη τη διάρκεια του ελέγχου, λαμβάνοντας υπόψη τη δυνατότητα παραβίασης των δικλίδων από τη διοίκηση και

---

<sup>28</sup> ΔΠΕ 200, «Γενικοί στόχοι του ανεξάρτητου ελεγκτή και διενέργεια του ελέγχου σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου», παράγραφος Α51.

<sup>29</sup> ΔΠΕ 240, παράγραφος 5

<sup>30</sup> ΔΠΕ 200, παράγραφος Α51.

<sup>31</sup> ΔΠΕ 240, παράγραφος 6

<sup>32</sup> ΔΠΕ 240, παράγραφος 7

αναγνωρίζοντας το γεγονός ότι οι ελεγκτικές διαδικασίες που είναι αποτελεσματικές στον εντοπισμό λάθους μπορεί να μην είναι αποτελεσματικές στον εντοπισμό απάτης. Οι απαιτήσεις σε αυτό το ΔΠΕ έχουν σχεδιαστεί για να βοηθήσουν τον ελεγκτή στον εντοπισμό και στην εκτίμηση των κινδύνων ουσιώδους σφάλματος λόγω απάτης και στο σχεδιασμό διαδικασιών για εντοπισμό τέτοιου σφάλματος.<sup>33</sup>

Οι στόχοι του ελεγκτή είναι: να εντοπίζει και να εκτιμά τους κινδύνους ουσιώδους σφάλματος λόγω απάτης στις οικονομικές καταστάσεις, να αποκτά επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια αναφορικά με τους εκτιμώμενους κινδύνους ουσιώδους σφάλματος λόγω απάτης, μέσω σχεδιασμού και εφαρμογής κατάλληλων αντιδράσεων, και να αντιδρά κατάλληλα σε περίπτωση απάτης ή σε υποψία απάτης που εντοπίζεται κατά τη διάρκεια του ελέγχου (IFAC & IAASB, 2009).<sup>34</sup>

### **3.8 Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 610**

Το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 610 «Χρησιμοποίηση της εργασίας των εσωτερικών ελεγκτών» ασχολείται με τις ευθύνες του εξωτερικού ελεγκτή σχετικά με την εργασία των εσωτερικών ελεγκτών όταν ο εξωτερικός ελεγκτής έχει καθορίσει, σύμφωνα με το ΔΠΕ 315<sup>35</sup>, ότι η λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου είναι πιθανό να είναι σχετική για τον έλεγχο.<sup>36</sup>

Το ΔΠΕ 610 δεν ασχολείται με τις περιπτώσεις όπου μεμονωμένοι εσωτερικοί ελεγκτές παρέχουν άμεση υποστήριξη στον εξωτερικό ελεγκτή κατά την εκτέλεση των διαδικασιών ελέγχου.<sup>37</sup>

Οι στόχοι της λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου καθορίζονται από τη διοίκηση και, όπου έχει εφαρμογή, από τους υπεύθυνους για τη διακυβέρνηση. Ενώ οι σκοποί της λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου και του εξωτερικού ελεγκτή είναι διαφορετικοί, μερικοί από τους τρόπους με τους οποίους η λειτουργία εσωτερικού ελέγχου και ο

---

<sup>33</sup> ΔΠΕ 240, παράγραφος 8

<sup>34</sup> ΔΠΕ 240, παράγραφος 10

<sup>35</sup> ΔΠΕ 315, «Εντοπισμός και εκτίμηση των κινδύνων ουσιώδους σφάλματος μέσω κατανόησης της οντότητας και του περιβάλλοντός της», παράγραφος 23.

<sup>36</sup> ΔΠΕ 610, παράγραφος 1

<sup>37</sup> ΔΠΕ 610, παράγραφος 2

εξωτερικός ελεγκτής επιτυγχάνουν τους αντίστοιχους στόχους τους μπορεί να είναι παρόμοιοι.<sup>38</sup>

Ανεξάρτητα από το βαθμό αυτονομίας και αντικειμενικότητας της λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου, αυτή η λειτουργία δεν είναι ανεξάρτητη από την οντότητα όπως απαιτείται από τον εξωτερικό ελεγκτή κατά την έκφραση γνώμης επί των οικονομικών καταστάσεων. Ο εξωτερικός ελεγκτής έχει αποκλειστική ευθύνη για τη γνώμη ελέγχου που εκφράζεται, και αυτή η ευθύνη δεν μειώνεται από τη χρήση της εργασίας των εσωτερικών ελεγκτών από τον εξωτερικό ελεγκτή. Οι στόχοι του εξωτερικού ελεγκτή, όπου η οντότητα έχει λειτουργία εσωτερικού ελέγχου που ο εξωτερικός ελεγκτής έχει κρίνει ότι είναι πιθανό να είναι σχετική για τον έλεγχο, είναι να προσδιορίσει εάν, και σε ποιο βαθμό, πρόκειται να χρησιμοποιηθεί συγκεκριμένη εργασία των εσωτερικών ελεγκτών, και εάν χρησιμοποιήσει τη συγκεκριμένη εργασία των εσωτερικών ελεγκτών, να καθορίσει εάν αυτή η εργασία είναι επαρκής για τους σκοπούς του ελέγχου.<sup>39</sup>

Ο εξωτερικός ελεγκτής πρέπει να καθορίσει εάν η εργασία των εσωτερικών ελεγκτών είναι πιθανό να είναι επαρκής για τους σκοπούς του ελέγχου, και εάν ναι, τη σχεδιασμένη επίδραση της εργασίας των εσωτερικών ελεγκτών στη φύση, το χρόνο ή την έκταση των διαδικασιών του εξωτερικού ελεγκτή.<sup>40</sup>

Κατά τον καθορισμό του εάν η εργασία των εσωτερικών ελεγκτών είναι πιθανό να είναι επαρκής για τους σκοπούς του ελέγχου, ο εξωτερικός ελεγκτής πρέπει να αξιολογήσει την αντικειμενικότητα της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου, την τεχνική ικανότητα των εσωτερικών ελεγκτών, το εάν η εργασία των εσωτερικών ελεγκτών είναι πιθανό να διενεργηθεί με τη δέουσα επαγγελματική προσοχή, και το εάν είναι πιθανό να υπάρξει αποτελεσματική επικοινωνία μεταξύ των εσωτερικών ελεγκτών και του εξωτερικού ελεγκτή.<sup>41</sup>

Κατά τον καθορισμό της σχεδιασμένης επίδρασης της εργασίας των εσωτερικών ελεγκτών στη φύση, το χρόνο ή την έκταση των διαδικασιών του εξωτερικού ελεγκτή, ο εξωτερικός ο ελεγκτής πρέπει να εξετάσει τη φύση και το πεδίο της συγκεκριμένης εργασίας που έχει εκτελεστεί, ή που πρέπει να εκτελεστεί, από τους εσωτερικούς ελεγκτές, τους εκτιμώμενους κινδύνους ουσιώδους σφάλματος σε επίπεδο ισχυρισμού για συγκεκριμένες κατηγορίες συναλλαγών, υπόλοιπα

---

<sup>38</sup> ΔΠΕ 610, παράγραφος 3

<sup>39</sup> ΔΠΕ 610, παράγραφος 4

<sup>40</sup> ΔΠΕ 610, παράγραφος 8

<sup>41</sup> ΔΠΕ 610, παράγραφος 9

λογαριασμών και γνωστοποιήσεις, και το βαθμό υποκειμενικότητας που υπεισέρχεται στην αξιολόγηση των ελεγκτικών τεκμηρίων που έχουν συγκεντρωθεί από τους εσωτερικούς ελεγκτές προς υποστήριξη των σχετικών ισχυρισμών.

Προκειμένου να χρησιμοποιήσει συγκεκριμένη εργασία των εσωτερικών ελεγκτών, ο εξωτερικός ελεγκτής πρέπει να αξιολογήσει και να διενεργήσει διαδικασίες ελέγχου επί αυτής της εργασίας ώστε να καθορίσει την επάρκειά της για τους σκοπούς του εξωτερικού ελεγκτή.<sup>42</sup>

Για να κρίνει την επάρκεια συγκεκριμένης εργασίας που έχει διενεργηθεί από τους εσωτερικούς ελεγκτές για τους σκοπούς του εξωτερικού ελεγκτή, ο εξωτερικός ελεγκτής πρέπει να αξιολογήσει εάν η εργασία διενεργήθηκε από εσωτερικούς ελεγκτές που έχουν επαρκή τεχνική κατάρτιση και ικανότητα, η εργασία επιβλέφθηκε, επισκοπήθηκε και τεκμηριώθηκε κατάλληλα, έχουν αποκτηθεί επαρκή ελεγκτικά τεκμήρια για να επιτρέψουν τους εσωτερικούς ελεγκτές να συναγάγουν εύλογα συμπεράσματα, τα συμπεράσματα που συνάγονται είναι τα ενδεδειγμένα για τις περιστάσεις και οι οποιεσδήποτε εκθέσεις καταρτίζονται από τους εσωτερικούς ελεγκτές είναι συνεπείς με τα ευρήματα της εργασίας που έχει εκτελεστεί, και οι οποιεσδήποτε εξαιρέσεις ή τα ασυνήθιστα ζητήματα που γνωστοποιούνται από τους εσωτερικούς ελεγκτές επιλύονται κατάλληλα.<sup>43</sup>

Εάν ο εξωτερικός ελεγκτής χρησιμοποιεί συγκεκριμένη εργασία των εσωτερικών ελεγκτών, πρέπει να συμπεριλάβει στην τεκμηρίωση ελέγχου τα συμπεράσματα που έχουν συναχθεί σχετικά με την αξιολόγηση της επάρκειας της εργασίας των εσωτερικών ελεγκτών, και τις διαδικασίες ελέγχου που διενεργήθηκαν από τον εξωτερικό ελεγκτή επί αυτής της εργασίας, σύμφωνα με την παράγραφο 11<sup>44 45</sup>.

Όπως περιγράφεται στο ΔΠΕ 315, η λειτουργία εσωτερικού ελέγχου της οντότητας είναι πιθανό να είναι σχετική για τον έλεγχο εάν η φύση των ευθυνών και δραστηριοτήτων της λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου σχετίζεται με τη χρηματοοικονομική αναφορά της οντότητας, και ο ελεγκτής προσδοκά να χρησιμοποιήσει την εργασία των εσωτερικών ελεγκτών για να τροποποιήσει τη φύση

---

<sup>42</sup> ΔΠΕ 610, παράγραφος 10

<sup>43</sup> ΔΠΕ 610, παράγραφος 12

<sup>44</sup> ΔΠΕ 230, «Τεκμηρίωση ελέγχου», παράγραφοι 8-11 και παράγραφος Α6.

<sup>45</sup> ΔΠΕ 610, παράγραφος 13

ή το χρόνο, ή να μειώσει την έκταση, των διαδικασιών ελέγχου που πρέπει να διενεργηθούν.<sup>46</sup>

Η πραγματοποίηση διαδικασιών σύμφωνα με το παρόν ΔΠΕ μπορεί να κάνει τον εξωτερικό ελεγκτή να επαναξιολογήσει την εκτίμηση των κινδύνων ουσιώδους σφάλματος από τον εξωτερικό ελεγκτή. Συνεπώς, αυτό μπορεί να επηρεάσει τον καθορισμό από τον εξωτερικό ελεγκτή της σχετικότητας της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου για τον έλεγχο. Ομοίως, ο εξωτερικός ελεγκτής μπορεί να αποφασίσει να μην χρησιμοποιήσει κατά άλλο τρόπο την εργασία των εσωτερικών ελεγκτών για να επηρεάσει τη φύση, το χρόνο ή την έκταση των διαδικασιών του εξωτερικού ελεγκτή. Σε τέτοιες περιστάσεις, η περαιτέρω εφαρμογή αυτού του ΔΠΕ από τον εξωτερικό ελεγκτή μπορεί να μην είναι απαραίτητη.<sup>47</sup>

Οι στόχοι των λειτουργιών εσωτερικού ελέγχου ποικίλλουν ευρέως και εξαρτώνται από το μέγεθος και τη δομή της οντότητας καθώς και τις απαιτήσεις της διοίκησης και, όπου έχει εφαρμογή, εκείνων που είναι υπεύθυνοι για τη διακυβέρνηση. Οι δραστηριότητες της λειτουργίας εσωτερικού ελέγχου μπορεί να περιλαμβάνουν ένα ή περισσότερα από τα κατωτέρω:

- Παρακολούθηση του εσωτερικού ελέγχου. Στη λειτουργία εσωτερικού ελέγχου μπορεί να ανατεθεί συγκεκριμένη ευθύνη για επισκόπηση δικλίδων, παρακολούθηση της λειτουργίας τους και προτάσεις βελτιώσεων επί αυτών.
- Εξέταση των χρηματοοικονομικών και λειτουργικών πληροφοριών. Στη λειτουργία εσωτερικού ελέγχου μπορεί να ανατεθεί η επιθεώρηση των μέσων που χρησιμοποιούνται για τον εντοπισμό, την επιμέτρηση, την ταξινόμηση και την αναφορά χρηματοοικονομικών και λειτουργικών πληροφοριών, καθώς και για τη συγκεκριμένη διερεύνηση επί επιμέρους κονδυλίων, περιλαμβανομένης λεπτομερούς δοκιμασίας των συναλλαγών, των υπολοίπων και των διαδικασιών.
- Επισκόπηση των λειτουργικών δραστηριοτήτων. Στη λειτουργία εσωτερικού ελέγχου μπορεί να ανατεθεί η επισκόπηση της οικονομίας, της αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας των λειτουργικών δραστηριοτήτων, περιλαμβανομένων των μη οικονομικών δραστηριοτήτων μιας οντότητας.
- Επισκόπηση της συμμόρφωσης με τους νόμους και τους κανονισμούς. Στη λειτουργία εσωτερικού ελέγχου μπορεί να ανατεθεί η επισκόπηση της

---

<sup>46</sup> ΔΠΕ 610, παράγραφος Α1

<sup>47</sup> ΔΠΕ 610, παράγραφος Α2

συμμόρφωσης με νόμους, κανονισμούς και άλλες εξωτερικές απαιτήσεις, καθώς και με διοικητικές πολιτικές και οδηγίες και άλλες εσωτερικές απαιτήσεις.

- Διαχείριση κινδύνου. Η λειτουργία εσωτερικού ελέγχου μπορεί να συνδράμει τον οργανισμό εντοπίζοντας και αξιολογώντας σημαντικές εκθέσεις σε κίνδυνο και συμβάλλοντας στη βελτίωση των συστημάτων διαχείρισης και ελέγχου του κινδύνου.
- Διακυβέρνηση. Η λειτουργία εσωτερικού ελέγχου μπορεί να αξιολογήσει τη διαδικασία διακυβέρνησης κατά την επίτευξη από μέρους της στόχων σχετικά με τη δεοντολογία και τις αξίες, τη διαχείριση των επιδόσεων και τη λογοδοσία, τη γνωστοποίηση πληροφοριών προς κατάλληλους τομείς του οργανισμού σχετικά με κινδύνους και δικλείδες και την αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας μεταξύ εκείνων που είναι επιφορτισμένοι με τη διακυβέρνηση, των εξωτερικών και εσωτερικών ελεγκτών και της διοίκησης.<sup>48</sup>

### 3.9 Sarbanes-Oxley Act

Ο νόμος Sarbanes-Oxley Act του 2002 αποτελείται από 66 τμήματα. Η θέσπιση του νόμου αυτού ήταν άμεσο αποτέλεσμα πολλών λογιστικών σκανδάλων, τα οποία ήρθαν στο φως της δημοσιότητας. Η πρόθεση ήταν όχι μόνο να κλείσουν τα «παράθυρα» μέσω των οποίων έγιναν αυτές οι παραβάσεις δυνατές, αλλά και για να θέσουν ευθύνες στις διοικήσεις των εταιρειών κατά τη διάρκεια της θητείας τους (Schaeffer, 2006).

Η αυτορύθμιση των ελεγκτικών εταιρειών στις ΗΠΑ τελείωσε με την ψήφιση του νόμου Sarbanes-Oxley Act από το Κογκρέσο των ΗΠΑ στις 10 Ιουλίου του 2002. Οι νέες μεταρρυθμίσεις εξαπλώθηκαν σχεδόν σε κάθε αναπτυγμένη χώρα αλλά και στις περισσότερες από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Επομένως, διακρίνεται μία παγκόσμια ανάγκη βελτίωσης της σύνταξης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, καθώς και όλων όσων συμμετέχουν σε αυτή τη διαδικασία (Garner, et al., 2008).

Ο Sarbanes-Oxley Act (SOX) είναι ομοσπονδιακός νόμος των ΗΠΑ, ο οποίος θεσπίζει νέα πρότυπα ή ενισχύει τα ήδη υπάρχοντα για όλα τα συμβούλια των εισηγμένων εταιρειών, τις διοικήσεις και τις ελεγκτικές εταιρείες των ΗΠΑ. Ως αποτέλεσμα του SOX, η ανώτατη διοίκηση πρέπει τώρα να πιστοποιεί την ακρίβεια

---

<sup>48</sup> ΔΠΕ 610, παράγραφος Α3

των οικονομικών πληροφοριών ξεχωριστά. Επιπρόσθετα, οι κυρώσεις που προβλέπονται σχετικά με δόλιες χρηματοοικονομικές δραστηριότητες είναι πιο αυστηρές. Επιπλέον, με το νόμο SOX ενισχύθηκε η ανεξαρτησία των εξωτερικών ελεγκτών, οι οποίοι ελέγχουν την ακρίβεια των οικονομικών καταστάσεων και αυξήθηκε ο εποπτικός ρόλος του διοικητικού συμβουλίου (Kimmel, et al., 2011).

Ο νόμος περιλαμβάνει 11 τίτλους ή τμήματα, που κυμαίνονται από πρόσθετες ευθύνες του εταιρικού συμβουλίου μέχρι και ποινικές κυρώσεις και απαιτεί από την SEC να εφαρμόσει τους κανονισμούς που απαιτούνται για τη συμμόρφωση προς το νόμο. Η SEC υιοθέτησε δεκάδες κανονισμούς για την εφαρμογή του SOX. Επιπλέον, δημιούργησε μία νέα κατά το ήμισυ δημόσια υπηρεσία, το Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB), το οποίο είναι υπεύθυνο για την εποπτεία, τη ρύθμιση, την επιθεώρηση και την πειθαρχία των λογιστικών εταιρειών στο ρόλο τους ως ελεγκτές των εισηγμένων εταιρειών. Ο νόμος, επίσης, καλύπτει ζητήματα όπως η ανεξαρτησία του ελεγκτή, η εταιρική διακυβέρνηση, η εκτίμηση του εσωτερικού ελέγχου και η ενίσχυση της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης (Securities and Exchange Commission, 2002).

Τα πιο σημαντικά τμήματα του SOX αφορούν: την προστασία πληροφοριοδοτών, την ανεξαρτησία του ελεγκτή, τις έγκαιρες γνωστοποιήσεις, την εταιρική ευθύνη για τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις και την αξιολόγηση της διαχείρισης των εσωτερικών ελέγχων. Για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας το τμήμα του SOX που αξίζει να αναφερθεί αφορά την ανεξαρτησία του ελεγκτή. Σε πολλές εταιρείες το προσωπικό στο λογιστικό τομέα προερχόταν από πρώην υπαλλήλους ελεγκτικών εταιρειών. Μέχρι ορισμένου σημείου η πρόσληψη λογιστών με εμπειρία ως εξωτερικός ελεγκτής αποτελεί όφελος για την εταιρεία. Ωστόσο, μία εταιρεία που είναι σε θέση να προσλάβει έναν ελεγκτή με υψηλό μισθό είναι επίσης σε θέση να επηρεάσει και τη σκέψη του. Αυτός είναι ένας από τους τρόπους που η ανεξαρτησία των ελεγκτών τίθεται υπό ερώτηση.

Ένας άλλος τρόπος είναι μέσω της ποικιλίας των υπηρεσιών που μπορούν να προσφέρουν αρκετοί ελεγκτές. Τέτοιες υπηρεσίες είναι συνήθως αρκετά επικερδείς. Στην πραγματικότητα, οι αμοιβές αυτών των υπηρεσιών είναι τόσο υψηλές, που οι ελεγκτές άρχισαν να προσφέρουν τις ελεγκτικές υπηρεσίες με πολύ χαμηλότερες αμοιβές. Εταιρείες στις οποίες παρέχονταν συμβουλευτικές υπηρεσίες και αγόραζαν επικερδείς βοηθητικές υπηρεσίες από τους ελεγκτές τους, συχνά μπορούσαν να επηρεάσουν τη γνώμη των ελεγκτών τους, όταν προέκυπταν διαφωνίες σε λογιστικά

ζητήματα. Ο νόμος έθεσε όρια και οδηγίες και για την πρόσληψη ελεγκτών από τις εταιρείες και για την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών.

Ωστόσο, αν και έγιναν αρκετές προτάσεις για περιορισμούς της πρόσληψης ελεγκτών από τις ελεγχόμενες εταιρείες, οι τελικοί κανονισμοί δεν ήταν τελεσίδικοι, αλλά απλώς απαιτούσαν ο CEO, ο εσωτερικός ελεγκτής, ο CFO, ο προϊστάμενος του λογιστηρίου ή άτομα σε ανάλογες θέσεις να μη μπορούν να προσληφθούν από την ελεγκτική εταιρεία της εταιρείας στην οποία εργάζονται κατά τη διάρκεια του έτους που προηγείται του ελέγχου.

Παρομοίως, ο νόμος δεν επιτρέπει οι εξωτερικοί ελεγκτές να έχουν οικειότητα με τους πελάτες τους. Για την εφαρμογή του περιορισμού αυτού, απαιτεί οι ελεγχόμενες εταιρείες να αλλάζουν την ελεγκτική τους εταιρεία κάθε πέντε χρόνια. Σε αυτό το ζήτημα οι ελεγκτικές εταιρείες έφεραν πολλές αντιδράσεις.

Σχετικά με τις συμβουλευτικές υπηρεσίες ο νόμος είναι αρκετά αυστηρός. Η λίστα με τις υπηρεσίες που μία ελεγκτική εταιρεία δεν μπορεί να παρέχει στις εταιρείες τις οποίες ελέγχει είναι εκτενής. Συγκεκριμένα, η ελεγκτική εταιρεία δεν μπορεί να παρέχει καμία μη ελεγκτική υπηρεσία στην ελεγχόμενη εταιρεία ταυτόχρονα με τη διαδικασία του ελέγχου. Τέτοιες υπηρεσίες είναι:

- Τήρηση βιβλίων και άλλες υπηρεσίες σχετικές με τα λογιστικά βιβλία ή τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις της ελεγχόμενης εταιρείας
- Σχεδιασμό και εφαρμογή συστήματος χρηματοοικονομικής πληροφόρησης
- Υπηρεσίες αξιολόγησης και αποτίμησης, γνωματεύσεις, συνεισφορά σε είδος-εκθέσεις
- Αναλογιστικές υπηρεσίες
- Υπηρεσίες εξωτερικής ανάθεσης του εσωτερικού ελέγχου
- Λειτουργίες διοίκησης και ανθρωπίνων πόρων
- Υπηρεσίες χρηματιστή ή αντιπροσώπου, συμβούλου επενδύσεων ή τραπεζικών επενδύσεων
- Νομικές υπηρεσίες και εξειδικευμένες υπηρεσίες μη σχετικές με τον έλεγχο
- Οποιαδήποτε άλλη υπηρεσία την οποία το συμβούλιο βάσει νομοθεσίας θεωρεί ανεπίτρεπτη

Αυτό, ωστόσο, δε σημαίνει ότι η ελεγκτική εταιρεία δε μπορεί να παρέχει άλλες υπηρεσίες εκτός από τον έλεγχο. Σε συγκεκριμένες περιπτώσεις μπορεί να παρέχει οποιαδήποτε ελεγκτική υπηρεσία συμπεριλαμβανομένων και φοροτεχνικών



υπηρεσιών, οι οποίες δεν αναφέρονται παραπάνω. Όμως, αυτή η δραστηριότητα πρέπει να εγκρίνεται καταρχήν από την επιτροπή ελέγχου και να γνωστοποιείται στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις της ελεγχόμενης εταιρείας.

Ο νόμος Sarbanes-Oxley σχεδιάστηκε για να αποκαταστήσει την εμπιστοσύνη των επενδυτών στις κεφαλαιαγορές και για να βοηθήσει στην εξάλειψη της απάτης από τις οικονομικές καταστάσεις των εισηγμένων στο χρηματιστήριο επιχειρήσεων, ενώ παράλληλα αύξησε σημαντικά τις κυρώσεις για τις εταιρικές λογιστικές απάτες. Ορισμένες από τις σημαντικότερες αλλαγές που προώθησε ο SOX ακολουθούν στις επόμενες παραγράφους.

Συγκεκριμένα, το τμήμα (Section)103 απαιτεί να θεσπίσει το PCAOB πρότυπα ελέγχου, ελέγχου ποιότητας, ηθικής, ανεξαρτησίας και για άλλα ζητήματα τα οποία είναι σχετικά με τον έλεγχο των εισηγμένων επιχειρήσεων. Αν και ο SOX αποδίδει την ευθύνη θέσπισης προτύπων ελέγχου στο PCAOB, επίσης, εκθέτει συγκεκριμένους κανόνες τους οποίους το PCAOB πρέπει να συμπεριλάβει σε αυτά τα πρότυπα ελέγχου. Αυτοί οι κανονισμοί περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- Τα έγγραφα εργασίας ελέγχου πρέπει να διατηρούνται για τουλάχιστον 7 χρόνια.
- Οι ελεγκτικές εταιρείες πρέπει να συμπεριλαμβάνουν μία συντρέχουσα ή δεύτερη εταιρική επισκόπηση και έγκριση της έκθεσης ελέγχου και, επιπλέον, συντρέχουσα έγκριση κατά την έκδοση της έκθεσης ελέγχου μέσω ενός πιστοποιημένου προσώπου, διαφορετικού από το πρόσωπο, που είναι υπεύθυνο για τον έλεγχο.
- Όλες οι εκθέσεις ελέγχου πρέπει να περιγράφουν το πεδίο ελέγχου του εσωτερικού ελέγχου της εταιρείας και πρέπει να παρουσιάζουν τα ευρήματα του ελέγχου του ελεγκτή, συμπεριλαμβανομένης μιας εκτίμησης για το αν η δομή του εσωτερικού ελέγχου είναι αποδεκτή και μία περιγραφή των ουσιωδών αδυναμιών στους εσωτερικούς ελέγχους και οποιαδήποτε ουσιώδη μη συμμόρφωση με τους ελέγχους (Schaeffer, 2006).

Μια από τις σημαντικότερες αλλαγές που πραγματοποιήθηκε από τον SOX είναι η απαίτηση, ο διευθύνων σύμβουλος (CEO) και ο οικονομικός διευθυντής (CFO) των εισηγμένων εταιρειών να βεβαιώνουν προσωπικά τις ετήσιες και τριμηνιαίες κοινοποιήσεις της SEC. Αυτές οι βεβαιώσεις, ουσιαστικά, απαιτούν από τους CEOs και CFOs να αναλάβουν την ευθύνη των εταιρικών τους

χρηματοοικονομικών καταστάσεων και να τους εμποδίσουν να αναθέσουν αυτή την υποχρέωση σε υφισταμένους τους και έπειτα να ισχυρίζονται άγνοια, όταν αποκαλυφθεί η απάτη στις οικονομικές καταστάσεις.

Επιπρόσθετα, ο SOX δίνει την αρμοδιότητα στο PCAOB να διεξάγει τακτικές επιθεωρήσεις στις ελεγκτικές εταιρείες, με σκοπό την αξιολόγηση του βαθμού συμμόρφωσής τους προς νόμους, κανονισμούς και επαγγελματικά πρότυπα αναφορικά με τους ελέγχους. Οι επιθεωρήσεις πρέπει να γίνονται μία φορά το χρόνο σε εταιρείες, οι οποίες ελέγχουν μόνιμα περισσότερες από 100 εισηγμένες εταιρείες και τουλάχιστον μία φορά κάθε τρία χρόνια σε εταιρείες, οι οποίες ελέγχουν μόνιμα 100 ή λιγότερες από 100 εισηγμένες εταιρείες (Wells, 2007).

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4**

### **ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ**

#### **4.1 Εισαγωγή**

Στο παρόν κεφάλαιο αρχικά αναπτύσσονται οι ερευνητικές υποθέσεις και στη συνέχεια αναλύεται η μεθοδολογική προσέγγιση που χρησιμοποιείται για την εξέταση αυτών. Επιπλέον, παρουσιάζεται και αναλύεται το δείγμα που λαμβάνεται για τη διεξαγωγή της εμπειρικής έρευνας. Τέλος, αναλύονται τα εμπειρικά αποτελέσματα της έρευνας.

#### **4.2 Ερευνητικές Υποθέσεις**

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση προκύπτουν ερευνητικά ερωτήματα σχετικά με την αποτελεσματικότητα του ελέγχου. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα δεν αποτελεί έννοια μετρήσιμη. Επομένως, γίνεται στην παρούσα εργασία μία προσπάθεια μέτρησής της μέσω της συμπεριφοράς των επενδυτών. Ο τρόπος αντιμετώπισης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων από τους επενδυτές θα μπορούσε να αποτελέσει ένα δείκτη μέτρησης της αποτελεσματικότητας του ελέγχου. Ο τρόπος αντιμετώπισης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων από τους επενδυτές, διαφαίνεται από τη συμπεριφορά και των επενδυτών απέναντι στις εταιρείες, καθώς οι προτιμήσεις τους είναι αυτές που μεταβάλλουν τη χρηματιστηριακή απόδοση των εταιρειών. Η αυξημένη εμπιστοσύνη από πλευράς των επενδυτών αυξάνει τη χρηματιστηριακή απόδοση της μετοχής, ενώ στην αντίθετη περίπτωση τη μειώνει.

Οι ερευνητικές υποθέσεις που θα ελεγχθούν είναι οι εξής:

H<sub>1</sub>: Το επίπεδο αξιοπιστίας του ελέγχου σχετίζεται θετικά με τη χρηματιστηριακή απόδοση της μετοχής της εταιρείας.

H<sub>2</sub>: Η διενέργεια του ελέγχου από μεγάλη ελεγκτική εταιρεία σχετίζεται θετικά με τη χρηματιστηριακή απόδοση της μετοχής της εταιρείας.

H<sub>3</sub>: Η διενέργεια του ελέγχου από μεγάλη ελεγκτική εταιρεία έχει σημαντικές επιδράσεις στη σχέση του επιπέδου αξιοπιστίας του ελεγκτή με τη χρηματιστηριακή απόδοση της εταιρείας.

### 4.3 Μεθοδολογική Προσέγγιση

Η εκτίμηση των δεδομένων, που συγκεντρώθηκαν για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας βασίζεται στο μοντέλο των Easton & Harris (1991). Το υπόδειγμα των Easton & Harris (1991) βασίζεται στην ιδέα ότι η χρηματιστηριακή απόδοση είναι συνάρτηση των αποπληθωρισμένων κερδών και της αποπληθωρισμένης μεταβολής των κερδών.

Συνεπώς, οι Easton & Harris (1991) καταλήγουν ότι τόσο τα κέρδη όσο και η μεταβολή των κερδών σχετίζονται θετικά με τη μεταβολή της τιμής της μετοχής και επομένως, ισχύει η παρακάτω συνάρτηση:

$$R_{i,t} = \gamma_0 + \gamma_1 Earnings_{i,t} + \gamma_2 \Delta Earnings_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (1)$$

Στη συνέχεια η εξίσωση (1) εμπλουτίζεται με τη χρήση ποιοτικών μεταβλητών (qualitative variables) ή αλλιώς ψευδομεταβλητών (dummy variables) και συγκεκριμένα, της αξιοπιστίας του ελέγχου και της ύπαρξης μεγάλης ελεγκτικής εταιρείας στον έλεγχο μιας επιχείρησης. Οι μεταβλητές αυτές επιτρέπουν την απομόνωση ποιοτικών χαρακτηριστικών του υποδείγματος. Αποτελούν τεχνητές μεταβλητές που παίρνουν προκαθορισμένες τιμές, συνήθως, 1 ή 0. Με βάση τις τιμές αυτές μπορεί να γίνει διακριτή η επίδραση ποιοτικών χαρακτηριστικών ενός υποδείγματος, προσαρμόζοντας κατάλληλα τις τιμές των ψευδομεταβλητών στα χαρακτηριστικά που ενδιαφέρουν τη μελέτη (Τζαβαλής, 2008).

Αλγεβρικά το μοντέλο που χρησιμοποιείται για την έρευνα της παρούσας εργασίας έχει τη μορφή:

$$Ret_{i,t} = a_0 + a_1 Earnings_{i,t} + a_2 \Delta Earnings_{i,t} + a_3 Auditor\_D_{i,t} + a_4 Big4_{i,t} + a_5 Auditor\_D_{i,t} \times Big4_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (2)$$

Όπου: $Ret_{i,t}$	Είναι η χρηματιστηριακή απόδοση της εταιρείας ( $i$ ) το έτος ( $t$ ).
$Earnings_{i,t}$	Είναι τα κέρδη της εταιρείας ( $i$ ) το έτος ( $t$ ) και προκύπτουν από το λόγο των κερδών ανά μετοχή της εταιρείας ( $i$ ) για το έτος ( $t$ ) προς τη χρηματιστηριακή τιμή της μετοχής της εταιρείας ( $i$ ) για το έτος ( $t-1$ ).
$\Delta Earnings_{i,t}$	Είναι η μεταβολή των κερδών της εταιρείας ( $i$ ) από το έτος ( $t-1$ ) στο έτος ( $t$ ) και προκύπτουν από το λόγο της μεταβολής των κερδών ανά μετοχή της εταιρείας ( $i$ ) για το έτος ( $t$ ) προς τη χρηματιστηριακή τιμή της μετοχής της εταιρείας ( $i$ ) για το έτος ( $t-1$ ).
$Auditor\_D_{i,t}$	Είναι ψευδομεταβλητή που παίρνει τιμή 1 όταν ο λόγος $\frac{NAF}{NAF+AF}$ <sup>49</sup> (DeFond, et al., 2002) σε μια εταιρεία ( $i$ ) το έτος ( $t$ ) είναι μεγαλύτερος από τη διάμεσο του $\frac{NAF}{NAF+AF}$ στη συγκεκριμένη χρονιά και 0 όταν ο λόγος $\frac{NAF}{NAF+AF}$ σε μια εταιρεία ( $i$ ) το έτος ( $t$ ) είναι μικρότερος από τη διάμεσο του $\frac{NAF}{NAF+AF}$ στη συγκεκριμένη χρονιά. Η μεταβλητή $NAF$ δείχνει τις αμοιβές για παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών, ενώ η μεταβλητή $AF$ δείχνει τις αμοιβές για παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών. Η συγκεκριμένη μεταβλητή σύμφωνα με τους DeFond, et al. (2002) αποτελεί αντιπροσωπευτικό μέγεθος της μη ανεξαρτησίας του ελεγκτή.

<sup>49</sup> Ο λόγος  $\frac{NAF}{NAF+AF}$ , ο οποίος χρησιμοποιείται και από τους DeFond et al., (2002), προκύπτει κατά την προσπάθεια μαθηματικής απεικόνισης της επιρροής των αμοιβών ελεγκτικών υπηρεσιών και των αμοιβών μη ελεγκτικών υπηρεσιών στην αποτελεσματικότητα του εξωτερικού και εσωτερικού ελέγχου. Όσο η μεταβλητή  $AF$  τείνει στο μηδέν τόσο ο λόγος  $\frac{NAF}{NAF+AF}$  τείνει στη μονάδα. Επομένως, όσο υψηλότερος ο λόγος  $\frac{NAF}{NAF+AF}$  τόσο μειώνεται η ποιότητα του ελέγχου λόγω της παροχής μη ελεγκτικών υπηρεσιών. Αν οι αμοιβές μη ελεγκτικών υπηρεσιών αυξάνονται τότε αυξάνεται η αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου, η οποία συνεπάγεται την αύξηση της αποτελεσματικότητας του εξωτερικού ελέγχου χωρίς όμως απαραίτητη αύξηση των αμοιβών ελεγκτικών υπηρεσιών. Αυτό πιθανόν να εξηγεί το σύνηθες φαινόμενο των χαμηλότερων αμοιβών για παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών έναντι των αμοιβών για παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών.

- Big4<sub>i,t</sub>** Είναι ψευδομεταβλητή που παίρνει τιμή 1 όταν η ελεγκτική εταιρεία που έχει αναλάβει τον έλεγχο της ελεγχόμενης εταιρείας (*i*) ανήκει στις τέσσερις διεθνώς μεγαλύτερες ελεγκτικές εταιρείες το έτος (*t*) και τιμή 0 όταν δεν ανήκει.<sup>50</sup>
- Auditor\_D<sub>i,t</sub>** × **Big4<sub>i,t</sub>** Είναι γινόμενο ψευδομεταβλητών που δείχνει τη σχέση μεταξύ της μη ανεξαρτησίας του ελεγκτή (**Auditor\_D<sub>i,t</sub>**) και της χρηματιστηριακής απόδοσης (**Ret<sub>i,t</sub>**) για εταιρείες, των οποίων ο έλεγχος διενεργείται από μία εκ των Big4 ελεγκτικών εταιρειών.
- ε<sub>i,t</sub>** Κατάλοιπα της εξίσωσης (2) που ακολουθούν κανονική κατανομή με μέσο μηδέν και διακύμανση  $\sigma_\varepsilon^2$

#### 4.4 Δείγμα – Γενικά Χαρακτηριστικά

Το δείγμα προέρχεται από τις βάσεις δεδομένων της Compustat (λογιστικά στοιχεία και τιμές μετοχών) και της Bloomberg (στοιχεία ελεγκτικών αμοιβών) και περιλαμβάνει αμερικανικές επιχειρήσεις κατά τα έτη 2003 έως 2013. Τα στοιχεία έχουν ετήσια βάση μέτρησης, συνεπώς, η χρονική διάρκεια του δείγματος είναι έντεκα (11) έτη. Συγκεκριμένα, οι τιμές μετοχών λαμβάνονται κατά την 31η του μηνός Μαρτίου κάθε έτους.

Το δείγμα περιλαμβάνει συνολικά 3.402 αμερικανικές επιχειρήσεις, οι οποίες σε συνδυασμό με τη χρονική διάρκεια του δείγματος των 11 ετών δίνει 26.611 παρατηρήσεις. Τα περιγραφικά στατιστικά του δείγματος δίνονται στον Πίνακα 4.1.

Σύμφωνα με τα περιγραφικά στοιχεία ο μέσος και η διάμεσος για όλες τις μεταβλητές δεν παρουσιάζουν μεγάλες αποκλίσεις, επομένως, είναι περιορισμένη η ύπαρξη ακραίων τιμών και δίνεται η πραγματική εικόνα των δεδομένων.

<sup>50</sup> Ωστόσο, είναι ευρέως γνωστό ότι οι τέσσερις μεγαλύτερες από αυτές είναι οι ακόλουθες σύμφωνα με στοιχεία που παρουσιάζονται στο διεθνή τύπο (πηγή : [www.wikipedia.org](http://www.wikipedia.org))

Ελεγκτική Εταιρεία	Έσοδα	Έσοδα ανά Εργαζόμενο	Χρήση Κεντρικά
Deloitte	\$34,2δισ	\$162.547	2014 ΗΠΑ
PriceWaterhouse Coopers	\$32,1δισ	\$174.456	2013 Ηνωμένο Βασίλειο
Ernst & Young	\$27,4δισ	\$144.211	2014 Ηνωμένο Βασίλειο
KPMG	\$23,4δισ	\$150.978	2013 Ολλανδία

**Πίνακας 4.1**

<b>Περιγραφικά Στατιστικά Δείγματος</b>					
	<b>Ret</b>	<b>Earnings</b>	<b>ΔEarnings</b>	<b>Auditor_D</b>	<b>Big4</b>
Μέσος	0,77	-0,009	0,05	0,0005	0,77
Διάμεσος	0,73	0,03	0,013	0	1
Μέγιστο	7,40	0,72	1,73	1	1
Ελάχιστο	0,063	-1,32	-1,03	0	0
Τυπ. Απόκλιση	0,51	0,17	0,21	0,02	0,42

**Σημείωση:** Το δείγμα περιλαμβάνει 3.402 αμερικανικές επιχειρήσεις με 26.611 παρατηρήσεις για την περίοδο 2003 – 2013

Επιπλέον στοιχεία για το δείγμα δίνονται με τη μήτρα συσχετίσεων, όπου παρουσιάζονται οι συσχετίσεις μεταξύ των ανεξάρτητων μεταβλητών (Πίνακας 4.2).

**Πίνακας 4.2**

<b>Μήτρα Συσχετίσεων</b>					
	<b>Ret</b>	<b>Earnings</b>	<b>ΔEarnings</b>	<b>Auditor_D</b>	<b>Big4</b>
<b>Ret</b>	1				
<b>Earnings</b>	0,22	1			
<b>ΔEarnings</b>	-0,09	0,15	1		
<b>Auditor_D</b>	-0,02	0,001	0,003	1	
<b>Big4</b>	0,02	0,24	-0,075	0,012	1

Με τη μήτρα συσχέτισης (correlation matrix) είναι εφικτή η ανίχνευση του βαθμού πολυσυγγραμμικότητας στο εκτιμώμενο υπόδειγμα. Όταν μεταξύ των ανεξάρτητων μεταβλητών παρατηρείται κάποιας μορφής υψηλή γραμμική συσχέτιση, τότε το γραμμικό υπόδειγμα παλινδρόμησης υποφέρει από πολυσυγγραμμικότητα (collinearity). Η ύπαρξη πολυσυγγραμμικότητας μεταξύ των ανεξάρτητων μεταβλητών του υποδείγματος, καθιστά δυσχερή τον ακριβή προσδιορισμό του βαθμού επίδρασης κάθε ανεξάρτητης μεταβλητής επί της εξαρτημένης (Βαμβούκας, 2007).

Με βάση τα αποτελέσματα του Πίνακα 4.2 δεν προκύπτει πρόβλημα πολυσυγγραμμικότητας.

#### 4.5 Ανάλυση Εμπειρικών Αποτελεσμάτων

Ακολουθεί εκτίμηση των δεδομένων βασισμένη στο οικονομετρικό μοντέλο των Easton & Harris (1991). Όπως αναφέρθηκε και στο υποκεφάλαιο 4.3 το υπόδειγμα που εξετάζεται στην παρούσα εργασία εμπεριέχει το υπόδειγμα των Easton & Harris (1991), το οποίο, αρχικώς, εξετάζεται μεμονωμένα και τα αποτελέσματα που δίνει η οικονομετρική ανάλυση παρουσιάζονται στον Πίνακα 4.3.

Μελετώντας τα αποτελέσματα που δίνει η εξέταση του υποδείγματος, φαίνεται πως τόσο το επίπεδο κερδών όσο και η μεταβολή των κερδών είναι θετικά συσχετισμένα και στατιστικά σημαντικά με την χρηματιστηριακή απόδοση των μετοχών των εταιρειών.

Πίνακας 4.3

Αποτελέσματα της εκτίμησης του υποδείγματος Easton & Harris (1991)				
$Ret_{i,t} = \gamma_0 + \gamma_1 Earnings_{i,t} + \gamma_2 \Delta Earnings_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
$a_0$	1,16	0,004	261,89	0
Earnings	0,06	0,03	1,84	0,07
$\Delta Earnings$	0,15	0,03	5,90	0
Adjusted R-squared	0,25			

**Σημείωση:** Το δείγμα περιλαμβάνει 3.402 αμερικανικές επιχειρήσεις με 26.611 παρατηρήσεις για την περίοδο 2003 – 2013

Στη συνέχεια εξετάζεται το υπόδειγμα στην ολοκληρωμένη μορφή του. Τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται στον Πίνακα 4.4 δείχνουν ότι το επίπεδο κερδών όπως και η μεταβολή των κερδών έχουν θετική σχέση με τη χρηματιστηριακή απόδοση των μετοχών, όπως ισχύει και στο μοντέλο των Easton & Harris (1991). Αντίθετα, η μη ανεξαρτησία του ελεγκτή έχει αρνητική σχέση με την χρηματιστηριακή απόδοση της μετοχής, καθώς ο συντελεστής κλίσης είναι αρνητικός



και στατιστικά σημαντικός. Άρα, όσο υψηλότερος ο δείκτης<sup>51</sup> της μη ανεξαρτησίας του ελεγκτή τόσο χαμηλότερη η χρηματιστηριακή απόδοση. Το ίδιο ισχύει και με τη μεταβλητή των ελεγκτικών εταιρειών, ωστόσο, η μεταβλητή είναι στατιστικά ασήμαντη. Ο συντελεστής κλίσης της ψευδομεταβλητής Auditor\_D × Big4 είναι θετικός και στατιστικά σημαντικός, διότι η παρουσία μεγάλης ελεγκτικής εταιρείας μειώνει την έντονη αρνητική επίδραση της μη ανεξαρτησίας του ελεγκτή στη χρηματιστηριακή απόδοση.

**Πίνακας 4.4**

**Αποτελέσματα της εκτίμησης του υποδείγματος**

$$Ret_{i,t} = a_0 + a_1 Earnings_{i,t} + a_2 \Delta Earnings_{i,t} + a_3 Auditor\_D_{i,t} + a_4 Big4_{i,t} + a_5 Auditor\_D_{i,t} \times Big4_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
a <sub>0</sub>	1,19	0,02	55,25	0
Earnings	0,06	0,03	1,83	0,07
ΔEarnings	0,15	0,03	5,88	0
Auditor_D	-0,43	0,19	-2,23	0,03
Big4	-0,04	0,02	-1,66	0,10
Auditor_D × Big4	0,38	0,20	1,90	0,06

**Σημείωση:** Το δείγμα περιλαμβάνει 3.402 αμερικανικές επιχειρήσεις με 26.611 παρατηρήσεις για την περίοδο 2003 – 2013

Σύμφωνα με τα παραπάνω εμπειρικά αποτελέσματα είναι δυνατό να γίνει ο έλεγχος των υποθέσεων που παρουσιάστηκαν στο κεφάλαιο 4, παράγραφος 4.2.

Όσον αφορά την υπόθεση H<sub>1</sub> γίνεται δεκτή, διότι υπάρχει στατιστικά σημαντική αρνητική συσχέτιση μεταξύ της χρηματιστηριακής απόδοσης και της διενέργειας του ελέγχου από μη ανεξάρτητο ελεγκτή.

Η επόμενη υπόθεση H<sub>2</sub> απορρίπτεται, καθώς δεν υπάρχει σχέση ανάμεσα στη χρηματιστηριακή απόδοση της μετοχής και στην ανάθεση του ελέγχου σε μεγάλη ελεγκτική εταιρεία.

Τέλος, στην υπόθεση H<sub>3</sub> φαίνεται ότι η σχέση ανάμεσα στη χρηματιστηριακή απόδοση και τη μεταβλητή που αντιπροσωπεύει την ανεξαρτησία του ελεγκτή

<sup>51</sup> Η ανεξάρτητη μεταβλητή Auditor\_D προκύπτει από το λόγο  $\frac{NAF}{NAF+AF}$ .

μειώνεται, όταν ο έλεγχος διενεργείται από μεγάλη ελεγκτική εταιρεία. Επομένως, διακρίνεται μία σημαντική τάση αύξησης της εμπιστοσύνης των επενδυτών σε χρηματοοικονομικές καταστάσεις εταιρειών, των οποίων ο έλεγχος έχει ανατεθεί σε μεγάλη ελεγκτική εταιρεία.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5**

### **ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑ**

#### **5.1 Εισαγωγή**

Η Ελεγκτική αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους κλάδους της λογιστικής με αξιοσημείωτο ρόλο, καθώς μέσω του ελέγχου επιτυγχάνεται η αξιόπιστη πληροφόρηση των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων. Ωστόσο, έχουν τεθεί πολλά ερωτήματα για τους τρόπους με τους οποίους μπορεί αυτή η αξιοπιστία να βάλλεται. Αρκετοί από αυτούς έχουν σχέση με τον ελεγκτή που αναλαμβάνει τη διενέργεια του ελέγχου.

#### **5.2 Συμπεράσματα**

Έπειτα από εξέταση της διεθνούς αρθρογραφίας (βλ. Κεφάλαιο 2) προκύπτει ότι υπάρχουν στοιχεία στην ελεγκτική λειτουργία, τα οποία μπορούν να ακυρώσουν ή να μειώσουν το αποτέλεσμα του ελέγχου. Στοιχεία όπως η ανεξαρτησία του ελεγκτή, προσβάλλονται από την ύπαρξη του ανταγωνισμού των τιμών και την παροχή διαφόρων υπηρεσιών, που έρχονται σε αντίθεση με το ρόλο του ελέγχου.

Η παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών στην υπό έλεγχο εταιρεία από τον ελεγκτή που έχει αναλάβει τη διενέργεια του ελέγχου, μπορεί να δημιουργήσει αμφιβολίες για την ανεξαρτησία του ελεγκτή και την αξιοπιστία των χρηματοοικονομικών καταστάσεων στο ευρύ κοινό. (DeFond, et al., 2002) Επιπλέον, είναι αρκετές οι μελέτες, οι οποίες αποδεικνύουν ότι η παροχή μη ελεγκτικών υπηρεσιών αποφέρει στις ελεγκτικές εταιρείες υψηλότερα κέρδη απ' ό,τι η παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών. Επιπρόσθετα, η τάση για παροχή υψηλής ποιότητας μη ελεγκτικών υπηρεσιών, μειώνει την ποιότητα των παρεχόμενων ελεγκτικών υπηρεσιών. Ο ελεγκτής μέσω των μη ελεγκτικών υπηρεσιών αναλαμβάνει τη ρύθμιση των χρηματοοικονομικών ζητημάτων της εταιρείας, και επομένως, το στάδιο του ελέγχου είναι απλώς τυπικό. Επίσης, η αποτελεσματικότητα του ελέγχου μπορεί να εξεταστεί και μέσω της

συμπεριφοράς των επενδυτών, οι οποίοι τείνουν να εμπιστεύονται περισσότερο χρηματιστηριακές καταστάσεις που έχουν ελεγχθεί από μεγάλες ελεγκτικές εταιρείες.

Βασικό στοιχείο για τη θέσπιση ορίων στη διενέργεια του ελεγκτικού επαγγέλματος αποτελούν τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και νομοθετήματα όπως ο νόμος Sarbanes-Oxley Act (βλ. Κεφάλαιο 3). Παράλληλα τα αρμόδια όργανα επιτήρησης του ελεγκτικού επαγγέλματος αυξάνουν τις δικαιοδοσίες τους και τα ψηφίσματά τους με σκοπό την αύξηση της αξιοπιστίας των επαγγελματιών του χώρου.

Με βάση την προαναφερθείσα εξέταση προέκυψαν τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας εργασίας (βλ. Κεφάλαιο 4). Η εμπειρική ανάλυση των ερευνητικών υποθέσεων βασίζεται στο οικονομετρικό μοντέλο των Easton & Harris (1991). Τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν για την εκτίμηση του υποδείγματος προήλθαν από αμερικανικές επιχειρήσεις για την περίοδο 2003-2013.

Τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται οδηγούν σε ορισμένα συμπεράσματα. Αναλυτικότερα, το επίπεδο κερδών όσο και η μεταβολή των κερδών σχετίζονται θετικά με τη χρηματιστηριακή απόδοση της μετοχής. Αντίθετα, η μη ανεξαρτησία του ελεγκτή επηρεάζει αρνητικά την χρηματιστηριακή απόδοση. Ωστόσο, η αρνητική αυτή σχέση ανάμεσα στη χρηματιστηριακή απόδοση και τη μεταβλητή που αντιπροσωπεύει την ανεξαρτησία του ελεγκτή μειώνεται, όταν ο έλεγχος διενεργείται από μεγάλη ελεγκτική εταιρεία.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της παρούσας μελέτης η αποτελεσματικότητα του ελέγχου, η οποία κρίνεται μέσω της χρηματιστηριακής απόδοσης της μετοχής επηρεάζεται ανάλογα με τα κερδοφορία της εταιρείας και με την ανεξαρτησία του ελεγκτή. Επιπρόσθετα, η αποτελεσματικότητα του ελέγχου αυξάνεται όταν ο έλεγχος διενεργείται από μεγάλη ελεγκτική εταιρεία, ενώ η παρουσία μεγάλης ελεγκτικής εταιρείας αυξάνει και την ανεξαρτησία του ελεγκτή.

### **5.3 Περιορισμοί και Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα**

Στην ανωτέρω μελέτη γίνεται μία προσπάθεια μέτρησης της αξιοπιστίας του ελέγχου. Ωστόσο, λόγω της έλλειψης μονάδας μέτρησης της αξιοπιστίας του ελέγχου, η έρευνα βασίζεται στη χρήση της χρηματιστηριακής απόδοσης των μετοχών των εταιρειών του δείγματος για να εξάγει αποτελέσματα. Ουσιαστικά η μέτρηση της

αξιοπιστίας του ελέγχου προσεγγίζεται μέσω των προτιμήσεων των επενδυτών. Οι επενδυτές ως ορθολογικοί τείνουν να προτιμούν τις μετοχές εταιρειών, των οποίων τις δημοσιευμένες χρηματοοικονομικές καταστάσεις εμπιστεύονται, διότι τις θεωρούν αξιόπιστες.

Ο έλεγχος για εναλλακτικές μεταβλητές για τη μέτρηση της αξιοπιστίας του ελέγχου μπορεί να αποτελέσει πεδίο ανοιχτό για μελλοντική έρευνα.

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

### ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Αυγουλέας, Α., 2006. Gatekeepers "Ante Portas": The International Standards of Auditing as the Foundation of a System of Civil Liability for Auditors. Στο: *Contemporary Developments in Accounting and Audit Law*. Athens, Law Library: s.n., pp. 233-267.
- Βαμβούκας, Γ. Α., 2007. *Σύγχρονη Οικονομετρία - Ανάλυση και Εφαρμογές*. Αθήνα: Εκδόσεις ΟΠΑ.
- Καζαντζής, Χ. Ι., 2006. *Ελεγκτική και Εσωτερικός έλεγχος*. Πειραιάς: Business Plus ΑΕ.
- Λουμιώτης, Β. Ι. & Τζίφας, Β. Ν., 2012. *Βασικές Οδηγίες Εφαρμογής Διεθνών Προτύπων Ελέγχου (ΔΠΕ)*. Αθήνα: Σώμα Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών.
- Νεγκάκης, Χ. Ι. & Ταχυνάκης, Π. Δ., 2013. *Σύγχρονα Θέματα Ελεγκτικής & Εσωτερικού Ελέγχου - Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου*. Αθήνα: Δπλογραφία.
- Τζαβαλής, Η., 2008. *Οικονομετρία*. Αθήνα: Εκδόσεις ΟΠΑ.
- Τσακλάγκανος, Α. Α., 2008. *Ελεγκτική*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.

## ΔΙΕΘΝΗΣ

- Agrawal, A. & Chadha, S., 2003. *Corporate Governance and Accounting Scandals*. Working Paper: University of Alabama.
- American Institute of Certified Public Accountants , 1978. *Commission on Auditor's Responsibilities (The Cohen Report). Report, Conclusions and Recommendations*, New York: AICPA.
- Antle, R., Gordon, E., Narayanamoorthy, G. & Zhou, L., 2002. *The Joint Determination of Audit Fees, Non-Audit Fees and Abnormal Accruals*. Working Paper: Yale School of Management.
- Ashbaugh, H., LaFond, R. & Mayhew, B., 2003. Do Non-Audit Services Compromise Auditor Independence? Further Evidence. *The Accounting Review*, Issue 78, pp. 611-39.
- Ashbaugh-Skaife, H., Collins, D. & Kinney, W., 2007. The Discovery and Reporting of Internal Control Deficiencies Prior to SOX-Mandated Audits. *Journal of Accounting and Economics*, Issue 44, pp. 166-92.
- Ashbaugh-Skaife, H., Collins, D., Kinney, W. & LaFond, R., 2009. The Effect of SOX Internal Control Deficiencies on Firm Risk and Cost of Equity. *Journal of Accounting Research*, Issue 47, pp. 1-43.
- Audit Analytics, 2009. Restatements Disclosed by the Two Types of SOX 404 Issuers: Auditor Attestations Filers and Management-Only Report Filers. *Audit Analytics Industry Brief*, November.
- Babaj, M., Gunny, K. & Sarin, A., 2003. *Auditor Compensation and Audit Failure: An Empirical Analysis*. Working Paper: Law and Economics Consulting Group, LLC.
- Barkess, L. & Simmet, R., 1994. The Provision of other Services by Auditors: Independence and Pricing Issues. *Accounting and Business Research*, Volume 24, pp. 99-108.
- Beatty, R., 1989. Auditor Reputation and the Pricing of Initial Public Offerings. *The Accounting Review*, October, Issue 64, pp.693-709.

- Bell, T., Landsman, W. & Shackelford, D., 2001. Auditors' Perceived Business Risk and Audit Fees: Analysis and Evidence. *Journal of Accounting Research*, Issue 39, pp. 35-43.
- Beneish, M., Billings, M. & Hodder, L., 2008. Internal Control Weaknesses and Information Uncertainty. *The Accounting Review*, Issue 83, pp. 665-703.
- Blay, A. D. & Geiger, M. A., 2013. Auditor Fees and Auditor Independence: Evidence from Going Concern Reporting Decisions. *Contemporary Accounting Research*, Summer, 30(2), pp. 579-606.
- Bowman, A. W., 1985. *Statement Reproduced in SEC and Corporate Audits (part 1), Hearing before the Subcommittee on Oversight and Investigations of the Committee on Energy and Commerce*. Washington, D.C.: House of Representatives, 99th Congress, 1st Session, Government Printing Office.
- Chaney, P. & Philipich, K., 2002. Shredded Reputation: The Cost of Audit Failure. *Journal of Accounting Research*, Issue 40, pp. 1221-45.
- Chung, H. & Kallapur, S., 2003. Client Importance, Non-Audit Fees and Abnormal Accruals. *The Accounting Review*, Issue 78, pp. 931-55.
- Costello, A. & Wittenberg-Moerman, R., 2011. The Impact of Financial Reporting Quality on Debit Contacting: Evidence from Internal Control Weakness Reports. *Journal of Accounting Research*, Issue 49, pp. 97-136.
- Craswell, A. T., 1999. Does the Provision of non-Audit Services Impair Auditor Independence?. *International Journal of Auditing*, 3(1).
- Davis, L., Ricchiute, D. & Trompeter, G., 1993. Audit Effort, Audit Fees and the Provision of Non-Audit Services to Audit Clients. *The Accounting Review*, Issue 68, pp. 135-50.
- DeAngelo, L., 1981. Auditor Independence, "Low Balling" and Disclosure Regulation. *Journal of Accounting and Economics*, August.
- DeBerg, C., Kaplan, L. & Pany, K., 1991. An Examination of Some Relationships Between Non-Audit Services and Auditor Change. *Accounting Horizons*, Issue 5, pp. 17-28.
- DeFond, M. L. & Francis, J. R., 2005. Audit Research After Sarbanes-Oxley. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*.
- DeFond, M. L., Raghunandan, K. & Subramanyam, K. R., 2002. Do Nonaudit Service Fees Impair Auditor Independence? Evidence from Going-Concern Audit Opinions. *Journal of Accounting Research*, September, 40(4), pp. 1247-74.



- Demski, J. & Sappington, D., 1989. Fully Revealing Income Measurement and Cost Allocation. *Working Paper*.
- Deng, M., Melumad, N. & Shibano, T., 2012. Auditors' liability, Investments and Capital Markets: A Potential Unintended Consequence of the Sarbanes-Oxley Act. *Journal of Accounting Research*, 50(5), pp. 1179-1215.
- Dopuch, N. & Simunic, D., 1982. Competition in Auditing Research: An Assessment. *4th Symposium Auditing Research, University of Illinois*.
- Doyle, J., Ge, W. & McVay, S., 2007. Determinants of Weaknesses in Internal Control over Financial Reporting. *Journal of Accounting and Economics*, Issue 44, pp. 193-223.
- Easton, P. D. & Harris, T. S., 1991. Earnings as an Explanatory Variable for Returns. *Journal of Accounting Research*, Τόμος 29, pp. 19-36.
- Ezzamel, M., Gwilliam, D. R. & Holland, K. M., 1996. Some Empirical Evidence from Publicly Quoted U.K. Companies on the Relationship between the Pricing of Audit and Non-Audit Services. *Accounting and Business Research*, Τόμος 27, pp. 3-16.
- Feng, M. & Li, C., 2011. *Does SOX Section 404 Curb Material Misstatements?*, University of Pittsburgh: Working Paper.
- Feng, M., Li, C. & McVay, S., 2009. Internal Control and Management Guidance. *Journal of Accounting and Economics*, Issue 48, pp. 190-209.
- Ferguson, M. G., Seow, G. & Young, D., 2000. *The Effect of Non-Audit Services on Audit Quality*. Working Paper: University of Connecticut, Storrs, CT.
- Firth, M., 1997. The Provision of Non-Audit Services by Accounting Firms to their Audit Clients. *Contemporary Accounting Research*, Issue 14, pp. 1-11.
- Firth, M., 2002. Auditor-Provided Consultancy Services and Their Associations With Audit Fees and audit Opinions. *Journal of Business, Finance and Accounting*, June/July.
- Francis, J. & Ke, B., 2003. *Do Fees paid to Auditors Increase a Company's Likelihood of Meeting Analyst's Earnings Forecasts?*. Working Paper: University of Missouri.
- Frankel, R., Johnson, M. & Nelson, K., 2002. The Relation Between Auditors' Fees for Non-Audit Services and Earnings Management. *The Accounting Review*, Supplement(77), pp. 71-105.

- Garner, D. E., McKee, D. L. & McKee, Y. A., 2008. *Accounting and the Global Economy after Sarbanes-Oxley*. s.l.:M.E. Sharpe, Inc..
- Gaynor, I., 2002. *Investors' Perceptions of Auditor Independence: The Effect of Disclosure Versus Auditor Restrictions*. Working Paper: Georgetown University.
- Geiger, M. A. & Rama, D. V., 2003. Audit Fees, Non-Audit Fees and Auditor Reporting on Stressed Companies. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, September.
- Gifford, R. H. & Howe, H., 2004. Regulation and Unintended Consequences: Thoughts on Sarbanes-Oxley. *The CPA Journal*, 74(6), pp. 6-10.
- Gore, P., Pope, P. F. & Singh, A. K., 2001. *Non-Audit Services, Auditor Independence and Earnings Management*. Working Paper 2001/014: School of Management, Lancaster University, Lancaster, UK.
- Hammersley, J., Myers, L. & Shakespeare, C., 2008. Market Reactions to the Disclosure of Internal Control Weaknesses and to the Characteristics of those Weaknesses under Section 302 of the Sarbanes-Oxley Act of 2002. *Review of Accounting Studies*, Issue 13, pp. 141-65.
- Hay, D., 2013. Further Evidence from Meta-Analysis of Audit Fee Research. *International Journal of Auditing*, Issue 17, pp. 162-176.
- Hay, D., Knechel, R. W. & Li, V., 2006. Non-Audit Services and Auditor Independence: New Zealand Evidence. *Journal of Business, Finance & Accounting*, Τόμος 33, pp. 715-34.
- Hillison, W. & Kennelley, M., 1988. The Economics of Non-Audit Services. *Accounting Horizons*, Τόμος 2, pp. 32-40.
- Hoitash, R., Hoitash, U. & Bedard, J., 2008. Internal Control Quality and Audit Pricing under the Sarbanes-Oxley Act. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, Issue 27, pp. 105-26.
- Holt, T. P. & DeZoort, T., 2009. The Effects of Internal Audit Report, Disclosure on Investor Confidence and Investment Decisions. *International Journal of Auditing*, Issue 13, pp. 61-77.
- Huang, H., Raghunandan, K. & Rama, D., 2009. Audit Fees for Initial Engagements Before and After SOX. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 28(I), pp. 171-90.

- Hylton, D. P., 1964. Are Consulting and Auditing Compatible? A Contrary View. *The Accounting Review*, 39(3), pp. 667-70.
- IFAC & IAASB, 2009. *Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου & Διεθνή Πρότυπα Δικλίδων Ποιότητας*. s.l.:International Federation of Accountants (IFAC).
- Iyengar, R. J. & Zampelli, E. M., 2008. Auditor Independence, Executive Pay and Firm Performance. *Accounting and Finance*, Τόμος 48, pp. 259-278.
- Johnstone, K. M., Sutton, M. H. & Warfield, T. D., 2001. Antecedents and Consequences of Independence Risk: Framework for Analysis. *Accounting Horizons*, March, 15(1), pp. 1-18.
- Khurana, I. K. & Raman, K. K., 2004. Litigation Risk and the Financial Reporting Credibility of Big 4 versus Non-Big 4 Audits: Evidence from Anglo-American Countries. *The Accounting Review*, 79(2), pp. 473-495.
- Kida, T., 1980. An Investigation Into Auditors' Continuity and Related Qualification Judgments. *Journal of Accounting Research*, Autumn.
- Kimmel, P. D., Weygandt, J. J. & Kieso, D. E., 2011. *Financial Accounting*. 6th επιμ. s.l.:Wiley.
- Kinney, W. J. R., Palmrose, Z.-V. & Scholz, S., 2004. Auditor Independence, Non-Audit Services and Restatements: Was the U.S. Government Right?. *Journal of Accounting Research*, June, 42(3), pp. 561-588.
- Kinney, W. R., 2005. Twenty-five Years of Audit Deregulation and Re-regulation: What Does It Mean for 2005 and Beyond?. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, Issue 24 (Supplement), pp. 89-109.
- Knechel, W. & Payne, J., 2001. Additional Evidence on Audit Report Lag. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Τόμος 20, pp. 137-46.
- Koh, K., Rajgopal, S. & Srinivasan, S., 2013. Non-Audit Services and Financial Reporting Quality: Evidence from 1978 to 1980. *Review of Accounting Studies*, pp. 1-33.
- Köhler, A. G. & Ratzinger-Sakel, N. V., 2012. Audit and Non-Audit Fees in Germany-The Impact of Audit Market Characteristics. *Schmalenbach Business Review*, October, Τόμος 64, pp. 281-307.
- Larcker, D. & Richardson, S., 2004. Fees Paid to Audit Firms, Accrual Choices and Corporate Governance. *Journal of Accounting Research*, Issue 42, pp. 625-58.

- Lee, H.-Y., Mande, V. & Son, M., 2009. Do Lengthy Auditor Tenure and the Provision of Non-Audit Services by the External Auditor Reduce Audit Report Lags?. *International Journal of Auditing*, Τόμος 13, pp. 87-104.
- Leone, A., 2007. Factors Related to Internal Control Disclosure: A Discussion of Ashbaugh, Collins and Kinney (2007) and Doyle, Ge and McVay (2007). *Journal of accounting and Economics*, Issue 44, pp. 224-37.
- Levitt, A., 1998. *The Numbers Game*. New York: Speech given at NYU Center for Law and Business.
- Levitt, A., 2000. *Renewing the Covenant with Investores*. New York: Speech at The New York University Center for Law and Business.
- Li, C. & Wang, Q., 2006. *SOX 404 Assessments and Financial Reporting Errors*, University of Kansas: Working Paper.
- Lim, C. & Tan, H., 2008. Non-Audit Service Fees and Audit Quality: The Impact of Auditor Specialization. *Journal of Accounting Research*, 46(1), pp. 199-246.
- Lim, C. Y., Ding, D. K. & Charoenwong, C., 2013. Non-Audit Fees, Institutional Monitoring and Audit Quality. *Review of Quantitative Finance and Accounting*, Issue 41, pp. 343-384.
- Maher, M. W., Tiessen, P., Colson, R. & Broman, A. J., 1992. Competition and Audit Fees. *The Accounting Review*, 1(67), pp. 199-211.
- Martin, J. W., 2002. Auditor Skepticism and Revenue Transactions. *CPA Journal*, August, 72(8), pp. 30-38.
- Mautz, R. K. & Sharaf, H. A., 1961. *The Philosophy of Auditing*. Saracosta: American Accounting Association.
- Meigs, W. B., Larsen, J. E. & Meigs, R. F., 1978. *Ελεγκτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Miller, P. & Bahnson, P., 2004. Audit Revolution: From Compliance to Adding Value. *Accounting Today*, pp. 14-15.
- Mutchler, J. F., 1985. Multivariate Analysis of the Auditor's Going-Concern Opinion Decision. *Journal of Accounting Research*, Autumn.
- Nagy, A., 2010. Section 404 Compliance and Financial Reporting Quality. *Accounting Horizons*, Issue 24, pp. 441-54.
- O' Keefe, T. B., Simunic, D. A. & Stein, M. T., 1994. The Production of Audit Services: Evidence from a Major Accounting Firm. *Journal of Accounting Research*, Τόμος 32, pp. 241-261.

- Ohlson, J. A., 1989a. Accounting Earnings, Book Value and Dividends: The Theory of the Clean Surplus Equation (Part I). *Working Paper*.
- Ohlson, J. A., 1989b. The Theory of Value and Earnings and an Introduction to the Ball-Brown Analysis. *Working Paper*.
- Palmrose, Z.-V., 1986. The Effect of Non-Audit Services on the Pricing of Audit Services: Further Evidence. *Journal of accounting Research*, Issue 24, pp. 405-11.
- Parkash, M. & Venable, C., 1993. Auditee Incentives for Auditor Independence: The Case of Non-Audit Services. *Accounting Review*, Issue 68, pp. 113-133.
- Plumlee, M. & Yohn, T., 2010. An Analysis of the Underlying Causes Attributed to Restatements. *Accounting Horizons*, Issue 24, pp. 41-64.
- Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB), 2009. *Report on the First-Year Implementation of Auditing Standard No.5, An Audit of Internal Control over Financial Reporting that is Integrated with an Audit of Financial Statements*, s.l.: PCAOB Release No.2009-006.
- Public Oversight Board, 1995. *Annual Report 1994-1995*, Stamford, CT: Public Oversight Board.
- Raghunandan, K., Read, W. & Whisenant, S., 2003. Initial Evidence on the Association Between Non-Audit Fees and Restated Financial Statements. *Accounting Horizons*, Issue 17, pp. 223-34.
- Rapoport, M., 2003. In the Money: Scandal Can't Be Foreseen from Auditor Fees. *Dow Jones News Services*, 8 January.
- Reynolds, J. K. & Francis, J., 2000. Does Size Matter? The Influence of Large Clients on Office-Level Auditor Reporting Decisions. *Journal of Accounting and Economics*, December.
- Reynolds, K., Deis, D. & Francis, J., 2004. Professional Service Fees and Auditor Objectivity. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, Forthcoming(23).
- Rice, S. C. & Weber, D. P., 2012. How Effective is Internal Control Reporting under SOX 404? Determinants of the (Non-) Disclosure of Existing Material Weaknesses. *Journal of Accounting Research*, 50(3), pp. 811-843.
- Rittenberg, L. E. & Schwieger, B. J., 1994. *Auditing: Concepts for a Changing Environment*. s.l.:The Dryden Press - Harcourt Brace College Publishers.

- Ruddock, C. & Taylor, S., 2005. *Non-Audit Services, Audit Fees and Earnings Management*. Working Paper: School of Accounting, University of New South Wales, Sydney, NSW.
- Ruddock, C., Taylor, S. J. & Taylor, S. L., 2003. *Non-Audit Services and Earnings Conservatism: Is Auditor Independence Impaired?*. Working Paper: School of Accounting, University of Technology, Sydney, NSW.
- Schaeffer, M. S., 2006. *Accounts Payable and Sarbanes-Oxley - Strengthening your Internal Controls*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.
- Securities and Exchange Commission (SEC), 2000. *Final Rule: Revision of the Commission's Auditor Independence Requirements*. Washington, DC: SEC, 2000.
- Simnett, R. & Trotman, K., 1989. Auditor Versus Model: Information Choice and Information Processing. *The Accounting Review*, July.
- Simunic, D., 1984. Auditing, Consulting and Auditor Independence. *Journal of Accounting Research*, 22(2), pp. 679-702.
- Taylor, D. H. & Glezen, W. G., 1991. *Auditing: Integrated Concepts and Procedures*. 5th ed. s.l.: John Wiley & Sons, Inc.
- Turner, L., 2001. *A Menu of Soup du Jour Topics*. University of Southern California: Speech at the 20th Annual SEC and Financial Reporting Institute Conference.
- U.S. Senate, 1976. *The Accounting Establishment: A Staff Study. Subcommittee on Reports, Accounting and Management of the Commission on Government Operations (Metcalf Committee)*, Washington, DC: U.S. Senate.
- Wallace, W. A., 2004. The Economic Role of the Audit in Free and Regulated Markets: A Look Back and a Look Forward. *Research in Accounting Regulation*, Issue 17, pp. 267-98.
- Watts, R. L. & Zimmerman, J. L., 1986. *Positive Accounting Theory*. s.l.:Prentice-Hall.
- Watts, R. & Zimmerman, J., 1983. Agency Problems, Auditing and the Theory of the Firm: Some Evidence. *Journal of Law and Economics*, Issue 26, pp. 613-33.
- Wells, J. T., 2007. *Corporate Fraud Handbook*. 2nd επιμ. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Whisenant, S., Sankaraguruswamy, S. & Raghunandan, K., 2003. Evidence of the Joint Determination of Audit and Non-Audit Fees. *Journal of Accounting Research*, 41(4), pp. 721-744.

- Wu, Y.-J. & Tuttle, B., 2014. The Interactive Effects of Internal Control Audits and Manager Legal Liability on Managers' Internal Controls Decisions, Investor Confidence and Market Prices. *Contemporary Accounting Research*, 31(2), pp. 444-468.
- Zeff, S., 2003a. How the U.S. Accounting Profession Got Where It Is Today: Part I. *Accounting Horizons*, 17(3), pp. 189-205.
- Zeff, S., 2003b. How the U.S. Accounting Profession Got Where It Is Today: Part II. *Accounting Horizons*, 17(4), pp. 267-86.

## ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Beattie, V. & Fearnley, S., 2003. *Auditor Independence and Non-audit Services: A Literature Review*, Institute of Chartered Accountants in England and Wales, London. [Ηλεκτρονικό] Available at: <http://www.icaew.com/~media/Files/Technical/Research-and-academics/publications-and-projects/audit-and-assurance-publications/auditor-independence-and-non-audit-services.pdf> [Πρόσβαση May 2014].
- IFAC, International Federation of Accountants, 2014. [Ηλεκτρονικό] Available at: <http://www.ifac.org/about-ifac/organization-overview/history> [Πρόσβαση 2014].
- Securities and Exchange Commission (SEC), 2002. [Ηλεκτρονικό] Available at: <http://www.sec.gov/litigation/litreleases/lr17522.htm>
- Securities and Exchange Commission, 2002. [Ηλεκτρονικό] Available at: <http://www.sec.gov/about/laws/soa2002.pdf>